

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ**
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΑ Α.Μ : 066/06

ΠΕΛΛΑ

**ΠΑΡΕΛΘΟΝ-ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ
ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ
ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΥΡΤΕΣΑΣ

ΣΙΝΔΟΣ 2013

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	4
------------------------------------	---

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΑΣ.....	10
1.1 Γενικά στοιχεία.....	10
1.2 Σύντομη ιστορία του νομού Πέλλας.....	13
1.3 Δήμος Πέλλας	15
1.3.1 Τα Γιαννιτσά	15
1.3.2 Κρύα Βρύση Πέλλας.....	22
1.3.3 Αραβησσός Πέλλας.....	22
1.4 Δήμος Αλμωπίας	23
1.4.1 Δήμος Αριδαίας.....	24
1.4.2 Δήμος Εξαπλατάνου.....	27
1.5 Δήμος Έδεσσας	28
1.5.1 Η πόλη της Έδεσσας.....	28
1.5.2 Η πόλη της Άρνισσας.....	33
1.5.3 Ο Άγιος Αθανάσιος	34
1.6 Δήμος Σκύδρας.....	35
1.6.1 Η Σκύδρα.....	35
1.6.2 Μάνδαλο Πέλλας.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ	39
2.1 Αξιοθέατα Έδεσσας.....	39
2.2 Η λίμνη του Άγρα.....	40
2.3 Το Κέντρο Ανάπτυξης Ιππικής Τέχνης «ΠΕΛΛΑ»	42
2.4 Το Κέντρο του Σερίφ Αχμέτ.....	43
2.5 Ο Ορεινός όγκος Βόρα.....	43
2.6 Μνημεία της Φύσης.....	44
2.7 Η λίμνη της Βεγορίτιδας.	45
2.8 Ο ποταμός Λουδίας.	46
2.9 Μουσεία Νομού Πέλλας	47
2.9.1 Αρχαιολογική περιοχή Αρχαίας Πέλλας	47

2.9.2 Λαογραφικό μουσείο Έδεσσας.....	47
2.9.3 Φυσιογραφικό και Λαογραφικό Μουσείο Αλμωπίας.....	48
2.10 Εκκλησίες και Μοναστήρια Νομού Πέλλας	48
2.11 Σπήλαια στα Λουτρά Πόζαρ.	49
2.12 Ιαματικές Πηγές Νομού Πέλλας	49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ	51
3.1 Τομείς απασχόλησης του πληθυσμού Νομού Πέλλας	51
3.2 Πρωτογενής τομέας Νομού Πέλλας.....	51
3.3 Προτάσεις ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα του Νομού Πέλλας	55
3.4 Δευτερογενής τομέας Νομού Πέλλας	57
3.5 Προτάσεις ανάπτυξης του δευτερογενούς τομέα του Νομού Πέλλας.....	58
3.6 Τριτογενής τομέας Νομού Πέλλας.....	59
3.7 Προτάσεις ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα του Νομού Πέλλας	61
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	65

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ

Πίνακας 1: Δήμοι νομού Πέλλας

Εικόνα 1.1: Χάρτης ανάγλυφου νομού Πέλλας

Εικόνα 1.2: Χάρτης δημοτικών ενοτήτων

Εικόνα 1.3: Αερογραφία της πόλης των Γιαννιτσών

Εικόνα 1.4: Μνημείο στους πεσόντες των Βαλκανικών Πολέμων

Εικόνα 1.5: Ο Πύργος του ρολογιού

Εικόνα 1.6: Το άγαλμα του Φιλίππου Β' Γιαννιτσών

Εικόνα 1.7: Ο ποταμός Λουδίας

Εικόνα 1.8: Οι πηγές Αραβησσού

Εικόνα 1.9: Ο Αλμωπαίος ποταμός

Εικόνα 1.10: Το ρέμα του Αγίου Νικολάου

Εικόνα 1.11: Λουτρά Πόζαρ

Εικόνα 1.12: Ο καταρράκτης της Έδεσσας

Εικόνα 1.13: Το γενί Τζαμί

Εικόνα 1.14: Η πόλη της Άρνισσας

Εικόνα 1.15: Το χωριό Άγιος Αθανάσιος

Εικόνα 1.16: Το χωριό Μάνδαλο Πέλλας

Εικόνα 2.1: Πολυχώρος πολιτισμού-τουρισμού και εκπαίδευσης

Εικόνα 2.2: Ο υγρότοπος του Άγρα

Εικόνα 2.3: Κέντρο ανάπτυξης Ιππικής Τέχνης <<Πέλλα>>

Εικόνα 2.4: Το κέντρο του Σερίφ Αχμέτ

Εικόνα 2.5: Το χιονοδρομικό κέντρο Καϊμάκτσαλάν

Εικόνα 2.6: Η λίμνη Βεγορίτιδα

Εικόνα 2.7: Καγιάκ στον ποταμό Λουδία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Ελλάδα εμφανίζεται πλέον όχι μόνο ως τουριστικός προορισμός κλασσικού τύπου, αλλά προσελκύει επισκέπτες οι οποίοι επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές διακοπές, αναζητώντας εκτός από την ξεκούραση και την απόλαυση των αξιοθέατων της χώρας, την μοναδική εμπειρία που προσφέρουν η φύση και τα προϊόντα της, καθώς επίσης και τις εξειδικευμένες υποδομές της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας.

Ο Νομός Πέλλας βρίσκεται στο βορειότερο τμήμα της Ελλάδας και χαρακτηρίζεται από πληθώρα φυσικών και τουριστικών πόρων. Αποτελεί ένα νομό, ο οποίος παρουσιάζει ιδιαίτερη ποικιλομορφία σε ότι αφορά τη μορφολογία, τις δραστηριότητες και την οικονομία. Στο νομό εντοπίζονται ιδιαίτερης αξίας αρχαιολογικοί χώροι, οι οποίοι προσελκύουν σημαντικό ποσοστό επισκεπτών.

Με την υλοποίηση επενδύσεων, την τελευταία δεκαετία, στο ορεινό τμήμα του νομού, το ενδιαφέρον στρέφεται στους τουριστικούς πόλους έλξης που προσφέρει, γεγονός που σηματοδοτεί μια περίοδο σημαντικής ανάπτυξης. Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά του Νομού Πέλλας προσφέρει απεριόριστες επιλογές και δυνατότητες στον επισκέπτη, σηματοδοτώντας τη δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης και ανάδειξης της περιοχής.

Μεγάλη έμφαση δίνεται σε δραστηριότητες που συνεισφέρουν στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα, στους οποίους ο τουρισμός και ο πολιτισμός λειτουργούν ως τομείς της οικονομίας και προσφέρουν προοπτικές εξέλιξης στην προσπάθεια βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της περιοχής.

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία, γίνεται μια προσπάθεια περιγραφής του Νομού Πέλλας, σκιαγραφώντας την πορεία του από το παρελθόν μέχρι σήμερα και παραθέτοντας τις δυνατότητες ανάπτυξης του σε όλους τους τομείς.

Λέξεις – κλειδιά: Πέλλα, Ιστορία της Πέλλας, εναλλακτικός τουρισμός

ABSTRACT

The Greece now appears not only as a tourist destination classic type, but attracts visitors who wish to make alternative holiday, looking out from the rest and enjoyment of attractions in the country, offering a unique experience and the nature of its products, as well and specialized infrastructure of the Greek tourism industry.

The Prefecture of Pella is located in the northern part of Greece and is characterized by many natural and tourist resources. The Prefecture of Pella shows great diversity in terms of morphology, operations and finance. In the county identified archaeological sites of great value, which attract a significant percentage of visitors.

With investments during the last decade, in the mountainous part of the county, attention turns to the tourist attractions offered, marking a period of significant growth. The natural and cultural heritage of Pella offers unlimited options and possibilities to the visitor, signaling the possibility of further development and enhancement of the area.

Great emphasis is placed on activities that contribute to the secondary and tertiary sector, in which tourism and culture acting as economic sectors and offer prospects in improving the living standards of local residents.

In this thesis, we try to describe Pella by presenting its journey from the past to the present and giving its development opportunities in all sectors.

Key words: Pella, History of Pella, alternative tourism

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Νομός Πέλλας συγκεντρώνει κατά τρόπο ιδανικό όλα εκείνα τα στοιχεία που μπορεί να διασφαλίσουν τουρισμό δώδεκα μήνες τον χρόνο, καθώς στην περιοχή περιλαμβάνονται παραδοσιακά χωριά, σπάνια οικοσυστήματα, χιονοδρομικό κέντρο, πλούσιοι υδροβιότοποι, ιαματικά λουτρά, αρχαιολογικοί χώροι, ποταμοί και οι μοναδικοί καταρράκτες μέσα σε αστικό περιβάλλον, οι καταρράκτες της Έδεσσας. Η γεωγραφική θέση και η φυσική ομορφιά της περιοχής είναι εξαιρετικά στοιχεία για αγροτουρισμό όλες τις εποχές του χρόνου και η πλούσια πολιτιστική και θρησκευτική ιστορία του νομού, παρέχουν τη δυνατότητα ανάπτυξης πολλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού.

Αποτελεί ίσως τον πιο πλούσιο νομό της χώρας μας, γεγονός που δικαιολογεί την εντυπωσιακή ανάπτυξη του τα τελευταία χρόνια. Καθώς, ο τουρισμός στην χώρα μας αποτελεί τη βασικότερη πηγή εσόδων, δεν προκαλεί ιδιαίτερη εντύπωση το γεγονός ότι μια τόσο πλούσια περιοχή, όπως ο Νομός Πέλλας, με πολυάριθμες δυνατότητες έχει θέσει ως προτεραιότητα την ανάπτυξη του τριτογενούς τομέα.

Συνεχώς γίνονται προτάσεις για περαιτέρω έργα τουριστικού ενδιαφέροντος και παρατηρείται εντατική απασχόληση του τοπικού πληθυσμού στον τομέα παροχής υπηρεσιών, καθώς αποτελεί μια προσοδοφόρα εναλλακτική.

Παρά το γεγονός ότι ο Νομός Πέλλας παρουσιάζει ιδιαίτερη ανάπτυξη στον τομέα του τουρισμού, εντύπωση προκαλούν και οι δυνατότητες ανάπτυξης που παρουσιάζει και σε άλλους τομείς της οικονομίας. Η εύφορη γη προσφέρει την παραγωγή ποικίλων προϊόντων εξαιρετικής ποιότητας και παρέχει ένα σημαντικό προβάδισμα στην περιοχή.

Ακόμη, και στον τομέα της βιομηχανίας υπάρχουν δυνατότητες ανάπτυξης, γεγονός που σηματοδοτεί τον πλούτο της περιοχής.

Σκοπός, λοιπόν, της παρούσας πτυχιακής είναι να περιγράψουμε εκτενώς το Νομό Πέλλας, να παραθέσουμε την ιστορία του και τις δυνατότητες ανάπτυξής του.

Στο πρώτο κεφάλαιο, παραθέτουμε τα γενικά στοιχεία του Νομού Πέλλας, καθώς και μια σύντομη αναφορά στην ιστορία του νομού. Έπειτα, συνεχίζουμε αναφέροντας τους δήμους του νομού, παρουσιάζοντας παράλληλα την ιστορία και τα αξιοθέατά τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναφερόμαστε στη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά του Νομού Πέλλας, παρουσιάζοντας τα πολιτιστικά αξιοθέατα και τα τοπία της φύσης, τα οποία αποτελούν πόλο έλξης για τους επισκέπτες.

Τέλος, το τρίτο κεφάλαιο πραγματεύεται τις πολυάριθμες δυνατότητες ανάπτυξης του νομού σε όλους τους τομείς της οικονομίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΑΣ

1.1 Γενικά στοιχεία

Η Πέλλα είναι νομός της Ελλάδας και βρίσκεται στη Μακεδονία. Συνορεύει στα βόρεια με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, στα ανατολικά με το νομό Κιλκίς, στα νοτιοανατολικά με το νομό Θεσσαλονίκης, στα νότια με τους νομούς Ημαθίας και Κοζάνης και στα δυτικά με το νομό Φλώρινας.

Πρωτεύουσα του νομού Πέλλας είναι η Έδεσσα με πληθυσμό 18.253 κατοίκους κατά την απογραφή του 2001, ενώ η μεγαλύτερη πόλη είναι τα Γιαννιτσά με 29.364 κατοίκους. Άλλα σημαντικά κέντρα είναι οι κωμοπόλεις Κρύα Βρύση με 6.535 κατοίκους, Αριδαία με 5.600 κατοίκους και Σκύδρα με 5.801 κατοίκους (<http://el.winelib.com/wiki>).

Ο νομός Πέλλας περιβάλλεται από ψηλά βουνά, εκτός από τη νοτιοανατολική πλευρά, που είναι εντελώς πεδινή. Συγκεκριμένα, η επιφάνεια του νομού Πέλλας, σε ποσοστό 45,35% χαρακτηρίζεται ως ορεινή, ενώ οι πεδινές και ημιορεινές εκτάσεις καταλαμβάνουν αντίστοιχα το 39,93% και το 14,72% της επιφάνειάς του (Γκούμας-Κωτσιόπουλος, 1982).

Το έντονο ανάγλυφο της περιοχής οφείλεται στην παρουσία ορεινών όγκων, οι οποίοι καθορίζουν τα φυσικά όρια του Νομού και που εκτείνονται με τη μορφή τόξου, από τα ανατολικά προς τα δυτικά, το Πάικο (1.650 μ.), η Τζένα (2.182 μ.), το Πίνοβο (2.154 μ.), ο Βόρας (2.524 μ.) και το Βέρμιο (2.027 μ.).

Το όρος Πάικο βρίσκεται στην κεντρική Μακεδονία, στα όρια των νομών Πέλλας και Κιλκίς με κορυφή την Γκόλα-Τσουκά σε υψόμετρο 1.650 μέτρων. Εκεί υπάρχουν διαδοχικές κορυφές, κατάφυτες από οξιές, σημύδες και δρύες, και εκεί βρίσκεται και το μεγαλύτερο δάσος καστανιάς αποτελούμενο από 4.500 στρέμματα καστανιών, αυτοφυών και καλλιεργήσιμων. Έχει επίσης μεγάλη ποικιλία πανίδας,

ενώ χαρακτηριστικό του βουνού είναι τα πολλά νερά που οφείλονται στις πολλές βροχές και τα άφθονα χιόνια του χειμώνα (<http://el.winelib.com/wiki>).

Στα βόρεια και κατά μήκος των ελληνοσκοπιανών συνόρων υψώνεται ο Βόρας ή Καϊμακτσάλαν (2.524 μ.), ενώ στα νοτιοδυτικά εκτείνεται το Βέρμιο, κυρίως οι βόρειες απολήξεις του και στα βορειανατολικά το Πάικο. Ανάμεσα στο Βόρα και στο Πάικο υψώνεται η κορυφή του Σκρα (1.097 μ.). Μεταξύ των οροσειρών αυτών απλώνονται πολύ εύφορες και πλούσιες σε γεωργικά προϊόντα πεδιάδες, όπως η μεγάλη πεδιάδα Έδεσσας-Γιαννιτσών και οι πεδιάδες της Αριδαίας, που καταλαμβάνουν τη μισή σχεδόν έκταση του νομού και αποτελούν ουσιαστικό τμήμα της ευρύτερης πεδιάδας της Θεσσαλονίκης.

Τις πεδιάδες αυτές αρδεύουν οι ποταμοί Λουδίας και Έδεσσαίος ή Βόδας. Ο ποταμός Λουδίας διαρρέει την πεδιάδα των Γιαννιτσών και εκβάλλει στο Θερμαϊκό, ενώ ο Έδεσσαίος, σχηματίζει τους μεγάλους καταρράκτες στην Έδεσσα που κινούν τα γνωστά υδροηλεκτρικά εργοστάσια του νομού. Υπάρχουν και μικρότεροι ποταμοί, σπουδαιότερος από τους οποίους είναι ο Μογλενίτσας, που διασχίζει την πεδιάδα της Αριδαίας και των Γιαννιτσών και χύνεται στον Αλιάκμονα. Ακόμη, στα σύνορα με το νομό Φλώρινας βρίσκεται η λίμνη του Οστρόβου (Βεγορίτιδα) (Γκούμας-Κωτσιόπουλος, 1982).

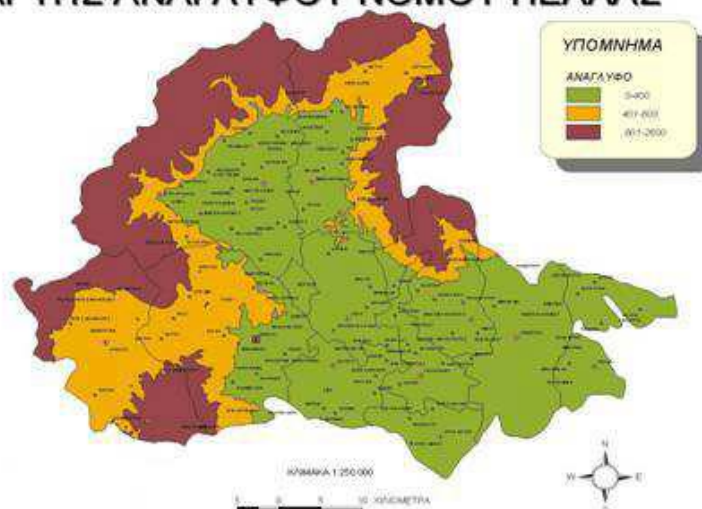
Το κλίμα του νομού στα ορεινά είναι ηπειρωτικό, ενώ στο νότιο πεδινό τμήμα γίνεται ηπιότερο από την επίδραση της θάλασσας.

Εικόνα 1.1:

Χάρτης ανάγλυφου νομού
Πέλλας.

Ο νομός Πέλλας
από το 1997 και με την
εφαρμογή του
«Προγράμματος
Ι.Καποδίστριας»
χωρίζεται διοικητικά σε

ΧΑΡΤΗΣ ΑΝΑΓΛΥΦΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

11 δήμους (Νόμος 2539/1997, Σχέδιο Καποδίστρια, Άρθρο 1, Παρ. 38), όπως βλέπουμε στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 1: Δήμοι Νομού Πέλλας.

Δήμος	Έδρα
Δήμος Αριδαίας	Αριδαία
Δήμος Βεγορίτιδας	Άρνισσα
Δήμος Γιαννιτσών	Γιαννιτσά
Δήμος Έδεσσας	Έδεσσα
Δήμος Εξαπλατάνου	Εξαπλάτανος Πέλλας
Δήμος Κρύας Βρύσης	Κρύα Βρύση
Δήμος Κύρρου	Μυλότοπος Πέλλας
Δήμος Μ. Αλεξάνδρου	Γαλατάδες Πέλλας
Δήμος Μενήδος	Καλή Πέλλας
Δήμος Πέλλας	Πέλλα
Δήμος Σκύδρας	Σκύδρα

Πρέπει ακόμα να αναφερθεί ότι ο νομός Πέλλας είναι από τους πλουσιότερους της χώρας μας σε γεωργικά προϊόντα, καθώς παράγει φρούτα όπως κεράσια, ροδάκινα, μήλα, βερίκοκα, δαμάσκηνα, σταφύλια, αχλάδια, δημητριακά, βαμβάκι, καπνό, όσπρια, σουσάμι, κόκκινο πιπέρι και πολλά δασικά προϊόντα. Συγκεκριμένα, στην καλλιέργεια της κερασιάς και της ροδακινιάς ο νομός Πέλλας κατέχει την πρώτη θέση στην Ελλάδα, της μηλιάς τη δεύτερη και της αχλαδιάς την τρίτη θέση. Επιπλέον, καλλιεργούνται πολλά κηπευτικά και λαχανικά και παράλληλα στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές εκτρέφονται βοοειδή, αιγοπρόβατα και χοίροι.

Όσον αφορά τη βιομηχανία του νομού Πέλλας παρατηρείται μια ικανοποιητική ανάπτυξη. Στην Έδεσσα και τα Γιαννιτσά υπάρχουν υφαντουργεία, νηματουργεία, εκκοκκιστήρια βαμβακιού, κονσερβοποιεία φρούτων και εργοστάσια επεξεργασίας ξύλου, ενώ στο χωριό Άγρα, κοντά στην Έδεσσα, βρίσκεται το υδροηλεκτρικό εργοστάσιο (<http://www.agroepiloges.gr/NomosPellas.aspx>).

1.2 Σύντομη ιστορία του νομού Πέλλας

Η πρώτη αναφορά του ονόματος Πέλλα γίνεται από τον ιστορικό Ηρόδοτο τον 5^ο αιώνα π.Χ., ο οποίος αναφέρει ότι ήταν πόλη παραθαλάσσια και την τοποθετεί στην Αρχαία Βοττιαία, κοντά στον Αξιό ποταμό. Η Πέλλα δεν υπήρξε πρωτεύουσα του Μακεδονικού κράτους από την αρχή της ίδρυσής του, καθώς αρχική πρωτεύουσα ήταν οι Αιγές κοντά στα Πιέρια όρη, ενώ η μεταφορά της στην Πέλλα έγινε για λόγους στρατηγικής (<http://www.pellanet.gr/indexrtp?com=page&Aem=6>).

Ο Αρχέλαος ασχολήθηκε με την αναδιοργάνωση της διοίκησης και την οργάνωση του στρατού και του στόλου. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του, ο Αρχέλαος φρόντισε να καλλιεργήσει ειρηνικές σχέσεις με τους Έλληνες της νότιας Ελλάδας και κάλεσε στην αυλή του μεγάλες φυσιογνωμίες του πνεύματος και της τέχνης, όπως ο Ευριπίδης, ο Αγάθων κ.ά. Επίσης, έχτισε στην Πέλλα μεγαλοπρεπές ανάκτορο που το διακόσμησε ο Ζεύξις, ο μεγαλύτερος ζωγράφος της εποχής (Παπαδάκη, 2006).

Μετά το θάνατό του ακολούθησαν αναταραχές και το έργο του Αρχέλαου για την ανάπτυξη της Πέλλας ανακόπτεται. Υπό τη βασιλεία του Φιλίππου Β' (360-336 π.Χ.), η Πέλλα ξαναβρίσκει τη σταθερότητά της, καθώς ο Φίλιππος Β' δεν περιορίστηκε μόνο στην εσωτερική ανάπτυξη, αλλά στράφηκε κυρίως στην επέκταση της πολιτικής δύναμης της Μακεδονίας. Η ακτινοβολία της Πέλλας εξαπλώνεται σε ολόκληρο τον τότε γνωστό κόσμο και με τις κατακτήσεις του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου επικράτησαν έριδες στο απέραντο βασίλειο που άφησε πίσω του, με αποτέλεσμα το διαμελισμό της απέραντης αυτοκρατορίας του. Η εποχή αυτή, μετά το θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου μέχρι τη Ρωμαιοκρατία, ονομάζεται Ελληνιστική ή Αλεξανδρινή εποχή. Οι διαμάχες για την απόκτηση της εξουσίας κράτησαν μέχρι την άνοδο του Αντίγονου Γονατά (276-239 π.Χ.), ο οποίος έφερε σταθερότητα στο εσωτερικό της Μακεδονίας, η οποία διατηρήθηκε σε όλη την Ελληνιστική εποχή (Παπαδάκη, 2006).

Το 168 π.Χ. η Πέλλα κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους μετά την ήττα του τελευταίου βασιλιά Περσέα στη μάχη της Πύδνας. Στο τέλος της δεύτερης δεκαετίας του 1^{ου} αιώνα π.Χ. δεν υπάρχει οργανωμένη πόλη, εξαιτίας ενός μεγάλου σεισμού και των επιδρομών των βόρειων γειτόνων.

Το 30 π.Χ. ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Οκταβιανός Αύγουστος ιδρύει τη Ρωμαϊκή Πέλλα, ανατολικά της σημερινής Πέλλας, την οποία διέσχιζε η αρχαία Εγνατία οδός που ένωνε την Ανατολή και τη Δύση με 800 χιλιόμετρα διαδρομή. Η Ρωμαϊκή Πέλλα στο τέλος του 3^{ου} αιώνα π.Χ. μετά από τις επιδρομές των Ερούλων και των Γόθων, αναδιοργανώνεται από τον Διοκλητιανό και περιορίζεται στο βόρειο τμήμα της. Στη συνέχεια μετονομάζεται σε Διοκλητιανούπολη και παρουσιάζει μεγάλη ακμή κατά τα παλαιοχριστιανικά χρόνια (Εγκυκλοπαίδεια 2002).

Κατά τον 7^ο αιώνα δεν υπάρχει κάποια αναφορά την πόλη της Πέλλας, γεγονός που οδηγεί στην άποψη ότι δεν υπήρχε οργανωμένη πόλη εκείνη την περίοδο. Από τον 9^ο αιώνα και μετά το όνομα της Πέλλας ταυτίζεται με το Σλάνιτσα που είναι έδρα επισκοπής, ενώ μετά την Τουρκοκρατία η επισκοπή Σλάνιτσας-Πέλλας συγχωνεύεται με την επισκοπή Βοδενών-Έδεσσας.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, βόρεια της αρχαίας Πέλλας αναπτύσσεται ο οικισμός Άγιοι Απόστολοι, στον οποίο Έλληνες μπορούσαν να εκλέγουν δημογέροντες και να ακούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα (Παλιούρας, 1993).

Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου και μετά το 1922, η περιοχή διαμόρφωσε τη σημερινή της φυσιογνωμία μέσα από τις μετακινήσεις των πληθυσμών. Πρόσφυγες από την Ανατολική Θράκη, τον Πόντο, τη Μικρά Ασία και την Ανατολική Ρωμυλία εγκαταστάθηκαν δημιουργώντας ένα πολυπολιτισμικό σύνολο ανθρώπων.

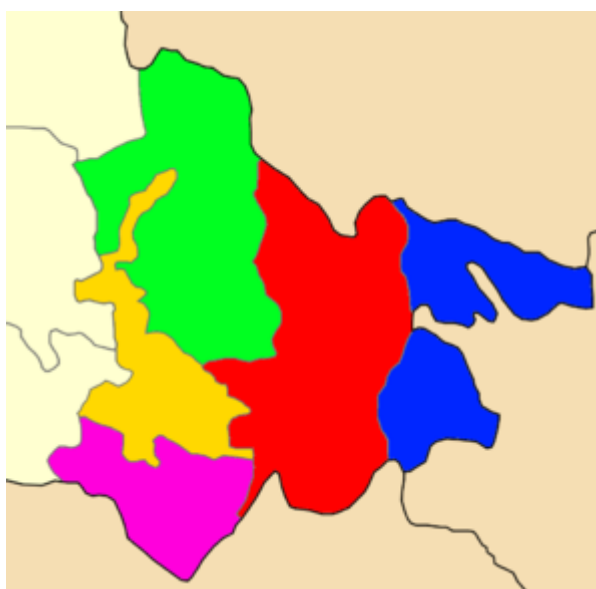
Το 1936 αποκαθίσταται το ιστορικό όνομα της Πέλλας και το 1989 καταγράφεται ως Δήμος, ενώ από το 1999 με το σχέδιο Καποδίστρια συνενώθηκε με τις κοινότητες: Νέα Πέλλα, Δυτικό, Ραχώνα-Λειβαδίτσα, Αγροσυκιά και Άθυρα σε ενιαίο Δήμο με το όνομα Πέλλα (Παπαδάκη, 2006).

1.3 Δήμος Πέλλας

Ο Δήμος Πέλλας έχει έκταση 668.58 τ.χλμ και πληθυσμό 67.049 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Έδρα του δήμου είναι τα Γιαννιτσά, ενώ η σημερινή μορφή του δήμου προέκυψε από την συνένωσή του με τους δήμους Γιαννιτσών, Κύρρου, Κρύας Βρύσης και Μεγάλου Αλεξάνδρου με το Πρόγραμμα Καλλικράτης

(<http://el.winelib.com/wiki>).

Εικόνα 1.2: Χάρτης των δημοτικών ενοτήτων (πρώην δήμων και κοινοτήτων) του Δήμου Πέλλας. 1 - Γιαννιτσών 2 - Πέλλας 3 - Κύρρου 4 - Μεγάλου Αλεξάνδρου 5 - Κρύας Βρύσης.

1.3.1 Τα Γιαννιτσά

Τα Γιαννιτσά είναι η μεγαλύτερη πόλη του Νομού Πέλλας με 33.775 κατοίκους και είναι η πρωτεύουσα του διευρυμένου Καποδιστριακού Δήμου Πέλλας. Βρίσκεται επί της ιστορικής Εγνατίας Οδού στο κέντρο της Μακεδονίας, σε υψόμετρο 40 μ., ανάμεσα στο όρος Πάικο και στον Κάμπο των Γιαννιτσών, βόρεια της περιοχής της αποξηραμένης λίμνης των Γιαννιτσών.

Υπάρχουν πολλές θεωρίες σχετικά με το όνομα της πόλης, με επικρατέστερη εκείνη που υποστηρίζει ότι το 1385 ο Γαζή Αχμέτ Εβρενός κατέλαβε την περιοχή και επανίδρυσε το ρωμαϊκό οικισμό «Βαρδάριον», τον οποίο και βαπτίζει με το όνομα «Γενιτσέ ι Βαρντάρ», δηλαδή «Νέο Βαρδάρι», γνωστό επίσης ως «Βαρδάρ Γενιτζεσί» ή απλά «Γενιτζέ». Η πόλη κατά την περίοδο της ένταξής της στο ελληνικό

κράτος ονομάστηκε Γενισιά και το 1926 μετονομάστηκε επίσημα σε Γιαννιτσά (Γκούμας-Κωτσιόπουλος, 1982).

Εικόνα 1.3: Αεροφωτογραφία της πόλης των Γιαννιτσών.

Τα Γιαννιτσά κατοικούνται από την Αρχαιότερη Νεολιθική Περίοδο και ο νεολιθικός οικισμός των Γιαννιτσών, ο οποίος εκτείνεται στο νοτιότερο λόφο της πόλης, συγκαταλέγεται στους αρχαιότερους νεολιθικούς οικισμούς της Ευρώπης. Τα Γιαννιτσά κατοικούνταν και κατά την εποχή του Χαλκού (3200-1100), καθώς και στην εποχή του Σιδήρου (1100-750 π.Χ.), όπου χρονολογείται το νεκροταφείο, με ανδρικές, γυναικείες και μια παιδική ταφή που βρίσκεται στην έξοδο της πόλης προς την Έδεσσα. Από τυχαία ευρήματα, όπως νομίσματα επιγραφές γλυπτά έχει διαπιστωθεί ότι τα Γιαννιτσά κατοικούνταν και στα Ελληνιστικά χρόνια (Εγκυκλοπαίδεια 2002).

Κατά τους προϊστορικούς και ιστορικούς χρόνους ο Θερμαϊκός κόλπος κάλυπτε το σημερινό κάμπο των Γιαννιτσών και τον κάμπο της Θεσσαλονίκης. Με τις προσχώσεις όμως των ποταμών Αλιάκμονα, Αξιού και Εχεδώρου, αποσύρεται σιγά σιγά η θάλασσα και σχηματίζεται η Λίμνη των Γιαννιτσών. Είχε έκταση 5.000-10.000 στρέμματα και τα ελώδη περάσματα που την περιέβαλαν έφθαναν τα 340.000 στρέμματα. Αποξηράνθηκε κατά την περίοδο 1926-1937 από την Foundation Company και η αποξήρανση της έδωσε μεγάλη ώθηση στην οικονομία της πόλης και της γύρω περιοχής (Παπαδάκη, 2006).

*Εικόνα 1.4:
Μνημείο στους πεσόντες
των Βαλκανικών Πολέμων.*

Καθώς η θέση της πόλης έχει μεγάλη στρατηγική σημασία, θα πρέπει να αναφερθούμε και στις σημαντικές μάχες που έγιναν στα

Γιαννιτσά κατά τη διάρκεια πολλών αγώνων των Ελλήνων ενάντια σε διάφορους κατακτητές.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου, ο τουρκικός στρατός συγκεντρώθηκε στα Γιαννιτσά, όπου και οχυρώθηκε. Η στρατηγική θέση των Γιαννιτσών, οι χαμηλοί λόφοι που λειτουργούν ως άριστα εμπόδια άμυνας και η λίμνη έκανε υποχρεωτική την πορεία των αντιπάλων σε ένα στενό σχετικά χώρο. Οι τουρκικές δυνάμεις αποτελούνταν από 25.000 στρατιώτες και 30 πυροβόλα και η μάχη που ξεκίνησε την 19^η Οκτωβρίου του 1912 διήρκεσε δυο ημέρες (Κολιόπουλος, 2008).

Η μάχη της 20ης Οκτωβρίου του 1912 αποτέλεσε την πιο φονική μάχη των βαλκανικών πολέμων και ίσως την πιο σημαντική. Σήμανε την απελευθέρωση της πόλης από τους Τούρκους, την ένταξη της στο Ελληνικό κράτος και άνοιξε, επίσης, και το δρόμο για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης.

Στη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής πολλοί κάτοικοι της πόλης και της γύρω περιοχής έλαβαν μέρος στην Εθνική Αντίσταση, κυρίως μέσα από τις τάξεις του 30^{ου} Συντάγματος του ΕΛΑΣ. Η αντιστασιακή αυτή δράση προκάλεσε την αντίδραση των Γερμανών, οι οποίοι στις 14 Σεπτεμβρίου 1944 εκτέλεσαν 120 περίπου κατοίκους και έκαψαν μεγάλο μέρος της πόλης. Τα Γιαννιτσά απελευθερώθηκαν από τους Γερμανούς στις 17-18 Οκτωβρίου του 1944 (Κολιόπουλος, 2008).

Σήμερα τα Γιαννιτσά είναι κυρίως αγροτική περιοχή, ενώ υπάρχουν 550 επιχειρήσεις από τις οποίες οι 10 είναι βιομηχανίες και οι υπόλοιπες βιοτεχνίες και εμπορικά μαγαζιά. Στην πόλη λειτουργούν 4 γυμνάσια με 1470 μαθητές, 3 ενιαία με 1000 μαθητές, 2 τεχνοεπαγγελματικά λύκεια με 835 μαθητές. Η υγεία των πολιτών

καλύπτεται από το ΙΚΑ και το Νομαρχιακό Γενικό Νοσοκομείο Γιαννιτσών που λειτουργεί από το 1993. Στα Γιαννιτσά επίσης υπάρχουν πολλοί πολιτιστικοί σύλλογοι με αξιόλογη δραστηριότητα, όπως επίσης και πολλά αθλητικά σωματεία με παλαιότερο αυτό της Αναγέννησης Γιαννιτσών από το 1961 (<http://www.pellanet.gr/default.asp?page33>).

Τουριστικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι Μακεδονικοί Τάφοι, τα μνημεία Πύργος του Ρολογιού, Τέμενος Γαζή Εβρενός, η Μητρόπολη Γιαννιτσών (1860), το νεοκλασικό Πολύκεντρο, το τουριστικό περίπτερο ΦΙΛΙΠΠΕΙΟ, το ανοικτό θέατρο 3.000 θέσεων και ο πλωτός ποταμός Λουδίας με το κωπηλατικό του κέντρο.

Οι Μακεδονικοί τάφοι

Μακεδονικός Τάφος Δ με δωρική πρόσοψη στην Πέλλα: Είναι διθάλαμος καμαροσκέπαστος μακεδονικός τάφος με δωρική πρόσοψη τεσσάρων ημικιόνων. Έχει διαστάσεις 6,15 μ. πλάτος, 6,15 μ. ύψος και 10 μ. μήκος. Στην είσοδό του έφερε λίθινη ανάγλυφη θύρα. Μια δεύτερη μαρμάρινη θύρα στην είσοδο του νεκρικού θαλάμου έφερε ανάγλυφη κεφαλή Μέδουσας επιχρωματισμένη και ανάγλυφες ασπίδες. Ο τάφος είναι κατάγραφος από αρχαία graffiti και αναθηματικές επιγραφές του 1^{ου} αιώνα π.Χ. και του 3^{ου} αιώνα μ.Χ., και η σημαντικότερη αναφέρεται στον Ηρακλή και τον Αλέξανδρο Ήρωα.

Ο τάφος χρονολογείται στο τέλος του 4^{ου} αιώνα π.Χ. και ερευνήθηκε το καλοκαίρι του 1994. Μετά το πέρας της ανασκαφής στεγάστηκε και περιφράχτηκε (Παπαδάκη, 2006).

Μακεδονικός Τάφος Γ' με ιωνική πρόσοψη στην Πέλλα: Διθάλαμος καμαροσκεπής μακεδονικός τάφος με ιωνική πρόσοψη από τέσσερις ψηλούς κίονες. Έχει πλάτος 4,70 μ. και μήκος 7,50 μ. Υπολείμματα εγχρώμων κονιαμάτων που σώζονται στους τοίχους έφεραν παραστάσεις κιβωτίου και καθρέπτη, ενώ σώζεται και η λίθινη βάση της νεκρικής κλίνης.

Χρονολογείται γύρω στο 300 π.Χ. με βάση τα λιγοστά ευρήματα που διασώθηκαν από την αρχαία σύληση του τάφου. Η ανασκαφή του τάφου άρχισε το καλοκαίρι του 1994 και ολοκληρώθηκε τον Αύγουστο του 1995 (Παπαδάκη, 2006)

Ο Πύργος του Ρολογιού

*Εικόνα 1.5: Ο Πύργος του Ρολογιού
Γιαννιτσών.*

Ο Πύργος του Ρολογιού χτίστηκε από τους Οθωμανούς στο κέντρο της πόλης των Γιαννιτσών το 1667-1668. Η επιλογή της θέσης του έγινε με στρατιωτικά κριτήρια, καθώς ήθελαν να ελέγχουν την εμπορική κίνηση που γινόταν διαμέσου της πόλης σε όλη την κεντρική Μακεδονία.

Είναι ορθογώνιο κτίριο, έχει ύψος 25 μ. και είναι κτισμένος με πέτρα μέχρι τα πρώτα 4 μ. και στη συνέχεια πλινθόκτιστος. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή χτίστηκε από τον Σερίφ Αχμέτ, απόγονο του Γαζή Εβρενός (<http://www.matiespellas.gr/NomosPellas.aspx>).

Το Μουσολείο του Γαζή Εβρενός

Βρίσκεται στη συμβολή δύο δρόμων, σε μικρή απόσταση από τον Πύργο του Ρολογιού. Πρόκειται για το ταφικό μνημείο του Γαζή Εβρενός, του Οθωμανού που κατέκτησε τα Γιαννιτσά από τους Βυζαντινούς, καθώς και το μεγαλύτερο μέρος της κεντρικής Μακεδονίας.

Σύμφωνα με επιγραφή που αναφέρεται στην ταφή του Γαζή Εβρενός, χτίστηκε το 1417, ενώ από τα μορφολογικά του στοιχεία βγαίνει το συμπέρασμα ότι ανασκευάστηκε στα τέλη του αιώνα. Αποτελείται από δυο ορθογώνιους χώρους εμβαδού 230 τμ. και στεγάζονταν με δώμα, από το οποίο εξέιχαν τρεις μικροί τρούλοι καλυμμένοι με μολύβι. Το κτίριο διαθέτει πλούσιο διάκοσμο εξωτερικά και στο εσωτερικό του είναι ελαφρά διακοσμημένο.

Το Μανσωλείο συντηρείται ήδη από την άνοιξη του έτους 2006 και στο εσωτερικό του ανακαλύφθηκε τάφος, ο οποίος εικάζεται ότι ανήκει στον Γαζή Εβρενός (<http://www.matiespellas.gr/NomosPellas.aspx>).

Σημαντικά Αγάλματα της πόλης

Εικόνα 1.6: Το άγαλμα του Φιλίππου Β΄.

Το άγαλμα του Φιλίππου Β΄: Το άγαλμα του Φιλίππου Β΄ βρίσκεται στο πάρκο του τουριστικού κέντρου Φιλίππειο.

Το Μαύρο Άγαλμα - Το Ηρώο των Γιαννιτσών: Προς τιμή και ανάμνηση της ιστορικής μάχης των Γιαννιτσών, στήθηκε το 1926 το Ηρώο του γλύπτη Γρηγόρη Ζευγώλη και τοποθετήθηκε στην ανατολική είσοδο των Γιαννιτσών επί της Εγνατίας Οδού. Πρόκειται για μία τριαδική, πυραμιδοειδή σύνθεση από ορείχαλκο. Στην κορυφή της πυραμίδας βρίσκεται ένας φτερωτός άνδρας που γράφει στις δέλτους της ιστορίας για την ηρωική μάχη, στη βάση κείται ο νεκρός στρατιώτης μέσα στην αγκαλιά της μάνας Ελλάδας, ενώ στο πλάι καίει η φλόγα της ηρωικής τους θυσίας. Η σύνθεση είναι τοποθετημένη σε μαρμάρινη βάση ύψους 1 μέτρου, όπου αναγράφεται η φράση: Η ΠΑΤΡΙΣ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΕΙΣ ΓΙΑΝΝΙΤΣΑ ΠΕΣΟΝΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΤΗΣ 1912-13 (<http://www.logospellias.gr/Giannitsa.aspx>).

Ομαδικός Τάφος: Στον Ομαδικό Τάφο είναι θαμμένοι οι εκτελεσθέντες Γιαννιτσιώτες στο χώρο του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1944. Το μνημείο βρίσκεται στον κεντρικό τομέα των Γιαννιτσών πλησίον της Πλατείας Μάγγου. Αποτελείται από μια ανάγλυφη στήλη γυναικείας μορφής που θρηνεί, τοποθετημένη σε μαρμάρινη επιφάνεια με αετωματική απόληξη και στη βάση του μνημείου αναγράφεται η φράση: «Ο ΔΗΜΟΣ ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ 110 ΕΚΤΕΛΕΣΘΕΝΤΩΝ ΔΗΜΟΤΩΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΤΟΧΗΣ ΤΗΝ 14ΗΝ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1944». Νοτιότερα σε

απόσταση 2 μέτρων είναι τοποθετημένη μαρμάρινη στήλη, όπου αναγράφονται τα ονόματα των νεκρών. Το μνημείο φιλοτεγήθηκε από το γλύπτη Θανάση Μηνόπουλο και ανεγέρθηκε από το Δήμο Γιαννιτσών το έτος 1976 (<http://www.logospellas.gr/Giannitsa.aspx>).

Ο ποταμός Λουδίας

Εικόνα 1.7: Ο ποταμός Λουδίας.

Νότια της πόλης των Γιαννιτσών, σε απόσταση επτά χιλιομέτρων, βρίσκουμε τον ποταμό Λουδία, και τις εγκαταστάσεις του ναυταθλητικού κέντρου, που αποτελούν σημαντικό έργο αθλητικής και τουριστικής υποδομής. Στη θέση «μηδέν» βρίσκεται το Δημοτικό Κωπηλατοδρόμιο όπου δραστηριοποιείται ο Ναυτικός Όμιλος Γιαννιτσών στα αθλήματα του Κανόε-Καγιάκ και της Κωπηλασίας. Λόγω του μηδενικού υψομέτρου, η περιοχή είναι απάνεμη, γεγονός που ευνοεί την απρόσκοπτη προπόνηση των αθλητών (<http://www.logospellas.gr/Giannitsa.aspx>).

1.3.2 Κρύα Βρύση Πέλλας

Η **Κρύα Βρύση** είναι κωμόπολη του νομού Πέλλας και έχει πληθυσμό 6.535 κατοίκους, οι οποίοι ασχολούνται κυρίως με τη γεωργία, με κύρια προϊόντα το καλαμπόκι και τα σπαράγγια.

Η Κρύα Βρύση βρίσκεται νοτιοανατολικά της Έδεσσας, στο μέσο της απόστασης μεταξύ Γιαννιτσών και Νάουσας. Μέχρι το 1927 ονομαζόταν Πλάσνα κι έπειτα μετονομάστηκε σε Κρύα Βρύση. Το όνομα προήλθε από τον εντοπισμό πηγής κρύου καθαρού νερού μετά την αποξήρανση της λίμνης που υπήρχε στην περιοχή και τη λειψυδρία που ακολούθησε.

Αποτελεί έδρα του αθλητικού συλλόγου Απόλλωνα Κρύας Βρύσης, ο οποίος ιδρύθηκε το 1960 και παίζει στη Δ' Εθνική. Σημαντικό κέντρο αναψυχής είναι το Οικολογικό Πάρκο, έκτασης 100 στρεμμάτων, ενώ μνημεία της πόλης αποτελούν ο ναός του Αγίου Νικολάου και το μοναστήρι του Αγίου Λουκά (<http://users.sch.gr/elenipap/ourland>).

1.3.3 Αραβησσός Πέλλας

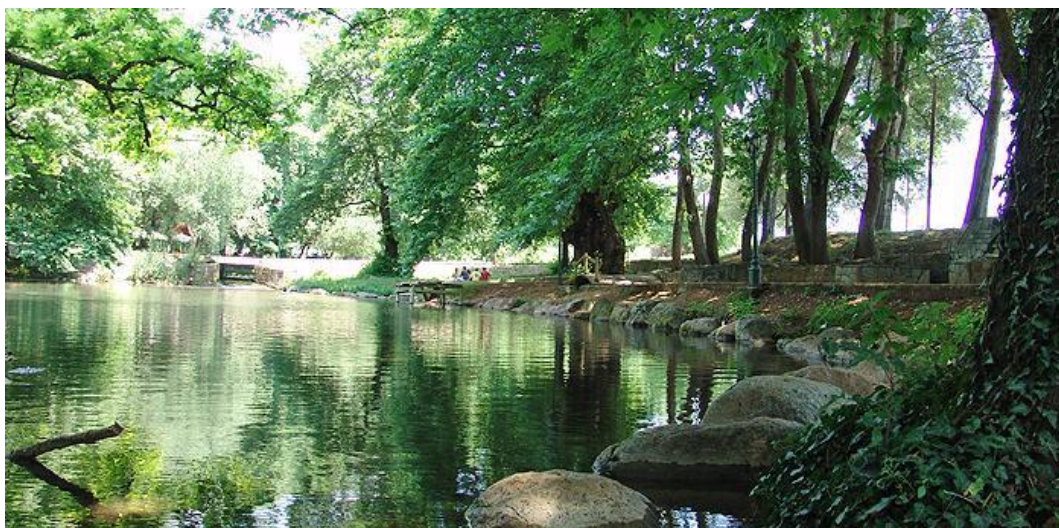
Το χωριό **Αραβησσός ή Αραβυσός** βρίσκεται στο νομό Πέλλας της Μακεδονίας και έχει 1800 περίπου κατοίκους. Το χωριό είναι κτισμένο στους πρόποδες του βουνού Πάικου και 12 χιλιόμετρα βορειοδυτικά των Γιαννιτσών. Η πλειοψηφία των κατοίκων του προέρχεται από μέρη της Καπαδοκίας και συγκεκριμένα από τα χωριά Ενεχίλ και Αραβησσός, καθώς και από χωριά της Καλλίπολης και από τα μεγάλα Λιβάδια (κυρίως Βλάχοι) (Παλιούρας, 1993).

Το όνομα του χωριού, το οποίο ανήκε στην κοινότητα Ασιάρ Βέη, αρχικά ήταν Όμπαρ, το οποίο σημαίνει δέκα μπάρες νερό. Το όνομα αυτό δεν ήταν τυχαίο, διότι εκεί υπήρχαν και υπάρχουν οι λεγόμενες πηγές της Αραβησσού που υδροδοτούν την πόλη της Θεσσαλονίκης. Η ιστορία αυτού του τόπου έχει τις βάσεις της από το 1926, καθώς τότε έγιναν οι πρώτες εγκαταστάσεις των κατοίκων και την ίδια χρονιά μετονομάστηκε και ο οικισμός. Παλαιότερα οι μόνοι κάτοικοι ήταν οι Βλάχοι από τα Μεγάλα Λιβάδια, οι οποίοι όμως ζούσαν νομαδικά και έμεναν στην περιοχή εκείνη μόνο κατά το χειμώνα (Παπαδάκη, 2006).

Το χωριό έχει δυο εκκλησίες, τον κεντρικό ναό της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος και το δεύτερο ναό στα νεκροταφεία του χωριού, αφιερωμένο στην Αγία

Μαρδέσκα. Σε απόσταση 3 χιλιομέτρων από το χωριό βρίσκεται λατομείο παραγωγής ασφαλτοκονιασμάτων και υλικών χαλικοστρώσεων.

Σημαντικό αξιοθέατο της περιοχής είναι οι πηγές Αραβησσού, οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί ως υγρότοπος και απέχουν μισό χιλιόμετρο νοτιοανατολικά του χωριού. Έχουν εμβαδόν 50 στρέμματα και βρίσκονται σε υψόμετρο 43 μέτρων. Οι πηγές της Αραβησσού αναβλύζουν στις νότιες παρυφές του Πάικου, ενώ στο χώρο ανάβλυσής τους λειτουργεί το αντλιοστάσιο Αραβησσού της ΕΥΑΘ που τροφοδοτεί με πόσιμο νερό την Θεσσαλονίκη (Κωστόπουλος, 1998).

Εικόνα 1.8: Οι πηγές Αραβησσού.

1.4 Δήμος Αλμωπίας

Ο **Δήμος Αλμωπίας** είναι δήμος της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας με έκταση 980.86 τ.χλμ και καταλαμβάνει το λεκανοπέδιο της Αλμωπίας. Έχει πληθυσμό 29.354 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2001 και έδρα του δήμου είναι η Αριδαία. Ο δήμος συστάθηκε με το Πρόγραμμα Καλλικράτης από την συνένωση των προϋπαρχόντων δήμων Αριδαίας και Εξαπλατάνου και αποτελείται από 3 δημοτικές ενότητες, οι οποίες αντιστοιχούν στους 2 συγχωνευθέντες δήμους (<http://www.pellanet.gr/index.ptp?page=4>).

1.4.1 Δήμος Αριδαίας

Ο πρώην δήμος και νυν δημοτική ενότητα Αριδαίας έχει πληθυσμό 20.213 κατοίκους και έκταση 562.910 στρεμμάτων. Καλύπτει το δυτικό τμήμα του λεκανοπεδίου της Αλμωπίας και παρουσιάζει ιδιαίτερο ανάγλυφο, αφού παρατηρούνται μεγάλες υψομετρικές διαφορές που αγγίζουν τα 1.500 μέτρα. Πριν τη συνένωση περιλάμβανε 6 δημοτικά διαμερίσματα και έδρα του δήμου ήταν η Αριδαία, από την οποία έχει πάρει και το όνομά της (<http://www:/el.winelib.com/wiki/Aridaia.aspx>).

Εικόνα 1.9: Ο Αλμωπαίος ποταμός, Αριδαία.

Περιλαμβάνει τις παρακάτω κοινότητες και οικισμούς (<http://www:/el.winelib.com/wiki/Aridaia.aspx>):

Κοινότητα Αριδαίας:

- η Αριδαία
- η Υδραία

Κοινότητα Αλώρου - η Άλωρος

Κοινότητα Αψάλου - η Άψαλος

Κοινότητα Βορεινού:

- το Βορεινό
- το Νεοχώρι
- το Πευκωτό

Κοινότητα Γαρεφείου - το Γαρέφειο

Κοινότητα Δωροθέας:

- η Δωροθέα
- η Αγάθη

Κοινότητα Λουτρακίου:

- το Λουτράκι
- τα Λουτρά Λουτρακίου (τα Λουτρά Αριδαίας)

Κοινότητα Λυκοστόμου - το Λυκόστομο

Κοινότητα Μεγαπλατάνου:

- ο Μεγαπλάτανος
- το Μοναστηράκι

Κοινότητα Ξιφιανής - η Ξιφιανή

Κοινότητα Όρμης - η Όρμα

Κοινότητα Πιπεριών - οι Πιπεριές

Κοινότητα Πολυκαρπίου - το Πολυκάρπι

Κοινότητα Προμάχων - οι Πρόμαχοι

Κοινότητα Σαρακηνών:

- οι Σαρακηνοί
- η Κάτω Κορυφή

Κοινότητα Σωσάνδρας - η Σωσάνδρα

Κοινότητα Τσάκων - οι Τσάκοι

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στο Λουτράκι νομού Πέλλας, 13 χλμ. δυτικά της Αριδαίας, όπου υπάρχουν οι μεταλλικές πηγές **Λουτρά Λουτρακίου ή Λουτρά Πόζαρ** που αναβλύζουν σε θερμοκρασία 37°. Το νερό έχει πολλές θεραπευτικές ιδιότητες συμπεριλαμβανομένου και μακροχρόνιων παθήσεων και είναι πόσιμο. Ενδεδύκνουνται για λουτροθεραπεία και ποσιοθεραπεία ή για τόνωση και χαλάρωση.

Η λουτρόπολη απέχει 3 χιλιόμετρα από το Λουτράκι και βρίσκεται στην κοιλάδα του ρέματος του Αγίου Νικολάου. Το παλαιότερο όνομα του ρέματος ήταν «Τόπλιτσα», που σημαίνει στα σλάβικα, σε ελεύθερη μετάφραση «Θερμοπόταμος». Η κοιλάδα ακολουθεί τις στροφές του ποταμού, με πολλούς τεχνητούς καταρράκτες (μέρος των αντιπλημμυρικών έργων, κομψά εντεταγμένων στο περιβάλλον), οργιάζουσα βλάστηση και θαυματικές βραχώδεις, απόκρημνες πλαγιές (Ενημερωτικό Φυλλάδιο Λουτρά, 2009).

Εικόνα 1.10: Το ρέμα του Αγίου Νικολάου ("Τόπλιτσα") στην Αριδαία.

Οι λουτήρες είναι δύο ειδών, μικροί των 3-4 ατόμων που ονομάζονται και «μπανιέρες» και μεγάλοι των 20 ατόμων που ονομάζονται «πισίνες». Σε αρκετά σημεία επίσης το ζεστό νερό αναβλύζει ελεύθερο και χύνεται στο ρέμα. Η χρήση του νερού ως ποσίμου είναι ελεύθερη, από μια κρήνη δίπλα στο εστιατόριο της Δημοτικής Επιχείρησης των Λουτρών. Λειτουργεί επίσης και μεγάλη ανοικτή πισίνα των 25 μέτρων (με βάθος από 1 έως 2,80 μέτρα), η οποία τροφοδοτείται με ζεστό και κρύο νερό της περιοχής (Ενημερωτικό Φυλλάδιο Λουτρά, 2009).

Επίσης, έχει ανακαλυφθεί στην περιοχή ένα σύμπλεγμα περίπου 15 σπηλαίων, με άφθονα ευρήματα προϊστορικών χρόνων, τα οποία εκτίθενται στο μικρό μουσείο των Λουτρών. Η περιοχή έχει ανακηρυχθεί ως σπηλαιοπάρκο (Σπηλαιοπάρκο Αλμωπίας) και είναι το πρώτο του είδους του στην Ελλάδα (Κωστόπουλος, 1998).

Εικόνα 11: Λουτρά Πόζαρ.

1.4.2 Δήμος Εξαπλατάνου

Ο πρώην δήμος και νυν δημοτική ενότητα Εξαπλατάνου έχει πληθυσμό 9.141 κατοίκους και έκταση 422.907 στρέμματα. Θεωρείται γενέτειρα του σπουδαίου λογοτέχνη Μενέλαου Λουντέμη, του οποίου το σπίτι διασώζεται μέχρι και σήμερα κοντά στην πλατεία του χωριού, και το όνομά του φέρει ο τοπικός μορφωτικός σύλλογος (<http://www://el.winelib.com/wiki/Exaplatanosp/rhp?page45>).

Περιλαμβάνει τις παρακάτω κοινότητες και οικισμούς:

Κοινότητα Εξαπλατάνου - ο Εξαπλάτανος

Κοινότητα Αρχαγγέλου:

- ο Αρχάγγελος
- τα Τρία Έλατα

Κοινότητα Θεοδωρακείου - το Θεοδωράκειο

Κοινότητα Θηριοπέτρας - η Θηριόπετρα

Κοινότητα Ίδας - η Ίδα

Κοινότητα Κωνσταντίας - η Κωνσταντία

Κοινότητα Μηλέας:

- η Μηλέα
- το Ριζοχώρι

Κοινότητα Νερομύλων:

- οι Νερόμυλοι
- ο Πρόδρομος

Κοινότητα Νοτίας:

- η Νότια
- το Αετοχώρι

Κοινότητα Περικλείας:

- η Περίκλεια
- η Λαγκαδιά

Κοινότητα Φιλωτείας - η Φιλώτεια

Κοινότητα Φούστανης - η Φούστανη

Κοινότητα Χρυσής - η Χρυσή

1.5 Δήμος Έδεσσας

1.5.1 Η πόλη της Έδεσσας

Η Έδεσσα είναι πόλη της κεντρικής Μακεδονίας της Ελλάδας, πρωτεύουσα της ομώνυμης επαρχίας και του Νομού Πέλλας και βρίσκεται σε υψόμετρο 320 μέτρων. Ο πληθυσμός της πόλης της Έδεσσας είναι 18.253, ενώ αυτός του διευρυμένου Δήμου ανέρχεται στους 25.619 κατοίκους (απογραφή 2001). Το όνομα της πόλης έχει φρυγική προέλευση και σημαίνει «πύργος/πόλη μέσα στο νερό» (<http://www.pellanet.gr/default.asp?page37>).

Εικόνα 1.12: Ο Καταρράκτης της Έδεσσας.

1.5.1.1 Αρχαία Περίοδος

Η πόλη κατοικείται από τα αρχαία χρόνια και μέχρι την

ανακάλυψη των τάφων της Βεργίνας (1977) ταυτιζόταν με τις αρχαίες Αιγές, πρώτη πρωτεύουσα του αρχαίου Μακεδονικού βασιλείου. Η σημερινή πόλη είναι κτισμένη στη θέση της ακρόπολης της αρχαίας πόλη και οι ανασκαφικές έρευνες έχουν αποκαλύψει το αρχαίο τείχος και ένα τμήμα της αγοράς (<http://www.pellanet.gr/default.asp?page37>).

Στα ρωμαϊκά χρόνια γνώρισε μεγάλη ακμή, καθώς βρισκόταν πάνω στην ιστορική Εγνατία Οδό και μάλιστα από την εποχή του Αυγούστου μέχρι το 250 μ.Χ. διέθετε δικό της νομισματοκοπείο, ένα από τα 9 που είχαν επιτρέψει οι Ρωμαίοι στη Μακεδονία.

Ελάχιστες πληροφορίες σώζονται για την πόλη κατά τη μεσαιωνική περίοδο, ενώ στους αιώνες που ακολούθησαν την κάθοδο των Σλάβων στα Βαλκάνια χάνεται το όνομα "Έδεσσα" και καθιερώθηκε η ονομασία "Βοδενά" (Παλιούρας, 1993).

Το χρονικό διάστημα από το 985 έως το 995 αποτέλεσε πρωτεύουσα του βουλγαρικού βασιλείου, ενώ κατά τη διάρκεια των βυζαντινο-βουλγαρικών πολέμων, το 1002 μ.Χ., ο αυτοκράτορας Βασίλειος Β' πολιορκήσε και κατέλαβε τα Βοδενά. Τους Βούλγαρους κατοίκους τους μετοίκησε στο Βολερόν, μεταξύ Νέστου και Έβρου, ενώ στον φρούραρχο Δραζάν επέτρεψε να κατοικήσει στη Θεσσαλονίκη. Τα Βοδενά στη συνέχεια αποστάτησαν και ο Βασίλειος τα ξαναπολιορκήσε το 1015, μέχρις ότου οι κάτοικοι παρέδωσαν την πόλη, όπου και εγκατέστησε φρουρά, τους λεγόμενους "κονταράτους".

Το 1345 κατελήφθη για περίπου 40 χρόνια από τους Σέρβους του Δουσάν και το 1386 η πόλη ακολούθησε την τύχη της υπόλοιπης Μακεδονίας και υποτάχθηκε στους Οθωμανούς. Σε ρωσικό χρονικό της εποχής μαρτυρείται ολοκληρωτική καταστροφή από μεγάλο σεισμό το 1395, από τον οποίο και δημιουργήθηκαν οι περιφημοί καταρράκτες της (Κολιόπουλος, 2008).

1.5.1.2 Νεώτερη περίοδος

Πολλά στοιχεία για την πόλη κατά τον 17^ο αιώνα παρέχει ο Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί που την επισκέφθηκε το 1668 και στο έργο του αναφέρει την έντονη παρουσία των Ελλήνων της πόλης (Δημητριάδης, 1973).

Το 1782 ιδρύθηκε το πρώτο γνωστό σχολείο της πόλης, το «Ελληνομουσείον». Στα αρχεία της Μητρόπολης Εδέσσης σώζεται το ιδρυτικό σιγίλιο που υπογράφει ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μεγάλη οικογένεια της Έδεσσας τον 19^ο αιώνα υπήρξε η οικογένεια Οικονόμου που μετανάστευσε στη Μολδοβλαχία. Από την οικογένεια αυτή κατάγεται και ο διάσημος νευρολόγος Κωνσταντίνος Οικονόμου (γνωστός ως *Constantin von Economo*). Το αρχοντικό της

οικογένειας Οικονόμου είναι έως και σήμερα ένα από τα αξιοθέατα της Έδεσσας (<http://www.dimosedessas.gov.gr/club>).

Τις δεκαετίες του 1860 και 1870 η Έδεσσα έγινε πεδίο συγκρούσεων μεταξύ Πατριαρχικών και Εξαρχικών. Οι Εξαρχικοί απαιτούσαν την τέλεση των εκκλησιαστικών ακολουθιών στη βουλγαρική γλώσσα και, όταν το αίτημα απορρίφθηκε από το Μητροπολίτη Αγαθάγγελο και τον Τούρκο Καϊμακάμη, κατέλαβαν το 1870 το μητροπολιτικό ναό των Αγίων Αναργύρων και τον μετέτρεψαν σε εξαρχικό μέχρι το 1912.

Κατά τα έτη 1892-1894 ολοκληρώνεται η κατασκευή της σιδηροδρομικής γραμμής Θεσσαλονίκης-Μοναστηρίου και η Έδεσσα συνδέεται πλέον με τρένο με τη Θεσσαλονίκη, τη Βέροια, τη Φλώρινα και το Μοναστήρι (Παλιούρας, 1993).

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα κτίζονται εργοστάσια, τα οποία αξιοποιούν την πηγή ενέργειας που προσφέρουν οι καταρράκτες και φέρνουν οικονομική άνθηση. Πρώτο εργοστάσιο κλωστοϋφαντουργίας ήταν του Τσίτση. Ακολούθησαν η Άνω και Κάτω Εστία, το Κανναβουργείο και το Σεφέκο. Ήδη από τη δεκαετία του '10 και ιδιαίτερα κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, η Έδεσσα είχε αποκληθεί «Μάντσεστερ των Βαλκανίων» και ήταν, μαζί με τη Νάουσα, η κινητήρια δύναμη της βιομηχανίας στη Μακεδονία (<http://www.dimosedessas.gov.gr/club>).

Κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών Πολέμων, η Έδεσσα απελευθερώθηκε από τον ελληνικό στρατό στις 18 Οκτωβρίου του 1912. Στην οικονομική ανάπτυξη του μεσοπολέμου προσέφεραν σημαντικά οι 2.500 περίπου πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην πόλη με την ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923-24. Πολλοί από αυτούς είχαν αστική προέλευση και ίδρυσαν βιοτεχνίες. Τη δεκαετία του '30, εποχή πλήρους ακμής, λειτουργούν θέατρα, κινηματογράφοι, φιλαρμονική και εκδίδονται 4-5 εφημερίδες. Στην έντονη πολιτιστική κίνηση πρωτοστατεί ο σύλλογος «Μέγας Αλέξανδρος», που ιδρύθηκε το 1922 και συνεχίζει μέχρι σήμερα (Κολιόπουλος, 2008).

Η ευημερία της πόλης, όμως, δέχθηκε ανεπανόρθωτο πλήγμα κατά τη δεκαετία του '40, με τη γερμανική κατοχή και τον εμφύλιο που ακολούθησε. Αν και η Έδεσσα δεν βομβαρδίστηκε στη διάρκεια του ελληνοϊταλικού πολέμου, υπέστη τεράστια καταστροφή ακριβώς λίγες ημέρες πριν από τη λήξη της κατοχής. Το Σεπτέμβριο του 1944, οι Γερμανοί, σε αντίποινα για το φόνο ενός στρατιώτη τους, πυρπόλησαν τη μισή πόλη αφήνοντας χιλιάδες άστεγους.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, η Έδεσσα βρέθηκε στη δίνη του εμφυλίου πολέμου και, κατά περιόδους, κατακλύστηκε από προσωρινούς πρόσφυγες των γύρω χωριών, τα οποία εκκενώνονταν για στρατιωτικούς λόγους. Η εμφάνιση των συνθετικών υφασμάτων (νάιλον, ραγιόν) που ήρθαν από την Αμερική επέφερε σκληρό ανταγωνιστικό κτύπημα στις ελληνικές κλωστοϋφαντουργίες, ενώ παράλληλα ο εξηλεκτρισμός της χώρας αφαίρεσε από τις βιομηχανίες της Έδεσσας το συγκριτικό πλεονέκτημα των υδατοπτώσεων (Παλιούρας, 1993).

Επιπλέον, το τεράστιο ρεύμα αστυφιλίας της δεκαετίας του '50 και του '60 κατέστησε πολύ πιο επικερδή την εγκατάσταση των βιομηχανιών στα δυο μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας (Αθήνα, Θεσσαλονίκη), όπου είχε συσσωρευθεί το 50% του πληθυσμού της χώρας. Τα εργοστάσια της Έδεσσας άρχισαν να παρακμάζουν και να κλείνουν τη δεκαετία του 1960. Το 1972, τα 4 μεγάλα είχαν κλείσει και απόμεινε να υπολειτουργεί μόνο το ΣΕΦΕΚΟ ως τη δεκαετία του '90, ενώ χιλιάδες εργάτες αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν στη Δυτική Γερμανία, το Βέλγιο και την Αυστραλία.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, τα παλιά εργοστάσια της Έδεσσας έχουν γκρεμιστεί (Τσίτση) ή έχουν μεταβληθεί σε χώρους εστίασης (Κανναβουργείο). Την περίοδο 2004-2007 ανακατασκευάστηκε και η σιδηροδρομική γραμμή στο τμήμα Θεσσαλονίκης-Έδεσσας-Φλώρινας. Το 2006 η "Πρωτοβουλία Πολιτών για το Οδικό και Σιδηροδρομικό Δίκτυο" διεκδικεί την αναβάθμιση του οδικού δικτύου Θεσσαλονίκης-Έδεσσας στο τμήμα από τη Χαλκηδόνα ως τα όρια του νομού Πέλλας με το νομό Φλώρινας καθώς και την παράκαμψη της Έδεσσας, ενώ παράλληλα τίθεται για πρώτη φορά το αίτημα της σιδηροδρομικής σύνδεσης Θεσσαλονίκης - Έδεσσας και Αριδαίας μέσω Γιαννιτσών. Την περίοδο 2007-2011 μετά από ποικιλόμορφες δράσεις της "Πρωτοβουλίας Πολιτών για το Σιδηροδρομικό Δίκτυο του Ν.Πέλλας" το παραπάνω αίτημα γίνεται αποδεκτό από το σύνολο σχεδόν των κατοίκων του Νομού Πέλλας. Η ανάπτυξη της πόλης βασίζεται πλέον στον τριτογενή τομέα (δημόσιες υπηρεσίες και τουρισμό), ενώ από το 2004, λειτουργεί και πανεπιστημιακό τμήμα Μάρκετινγκ και Διοίκησης Λειτουργιών του πανεπιστημίου Μακεδονίας (<http://www.dimosedessas.gov.gr/club>).

1.5.1.3 Τα αξιοθέατα της πόλης

Η πόλη είναι διάσημη για τους καταρράκτες που σχηματίζει ο ποταμός Έδεσσαίος ή Βόδας που ρέει μέσα από την πόλη, καθώς πρόκειται για τους μεγαλύτερους στην Ελλάδα. Παλαιότερα, οι καταρράκτες ήταν 6-7, αλλά σήμερα απομένουν 2 μεγάλοι και ορισμένοι μικρότεροι. Περιβάλλονται από το καταπράσινο πάρκο των καταρρακτών με αιωνόβια πλατάνια (<http://www.pellanet.gr/index.ptp?page=33>).

Άλλα αξιοθέατα της πόλης είναι:

- Ο Ψηλός Βράχος με θέα στον κάμπο της Κεντρικής Μακεδονίας ως τη Θεσσαλονίκη.
- Η τοποθεσία "Κιουπρί" (που σημαίνει γέφυρα στα τουρκικά), στην δυτική είσοδο της πόλης, με πέτρινο τοξωτό γεφύρι της Τουρκοκρατίας, πάρκο, Κολυμβητήριο και κλειστό Γυμναστήριο.
- Το πέτρινο Ρολόι της Πόλης κατασκευασμένο το 1905.
- Η βυζαντινή εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου στη συνοικία Βαρόσι, του 14^{ου} αιώνα, με κίονες κορινθιακού ρυθμού.
- Η παραδοσιακή συνοικία Βαρόσι, στην οποία σώζονται τα παλαιότερα σπίτια της Έδεσσας. Ολόκληρη η συνοικία έχει κηρυχθεί διατηρητέα, αλλά τα περισσότερα κτίσματα κινδυνεύουν άμεσα με κατάρρευση.
- Οι Μικροί Καταρράκτες στο κέντρο της πόλης που παλιά κινούσαν υδρόμυλο.
- Το Κανναβουργείο, κάτω από τους "Μύλους", στη συνέχεια του πάρκου των Καταρρακτών. Συνδέεται με την πόλη με ένα αυθεντικό καλντερίμι, μέσα από τη συνοικία "Βαρόσι" και στη συνέχεια με σύγχρονο ανελκυστήρα. Ένα κομμάτι του παλιού εργοστασίου έχει μετατραπεί σε εστιατόριο-καφετέρια, ενώ το μεγαλύτερο μέρος διατηρεί άθικτα τα μηχανήματα και τη διάταξη της βιομηχανικής μονάδας.
- Το Γενί Τζαμί, έργο πιθανά του 1875, που κηρύχθηκε διατηρητέο το 1937 και στέγασε το αρχαιολογικό μουσείο της πόλης.

Εικόνα1.13: Το Γενί Τζαμί της Έδεσσας.

Η Έδεσσα υπήρξε ακόμη και στα χρόνια της τουρκοκρατίας ένα σημαντικό αστικό και διοικητικό κέντρο της κεντρικής Μακεδονίας. Αυτό είχε ως επακόλουθο την ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών. Παραδείγματα αποτελούν η ίδρυση του Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου το 1872 και της φιλαρμονικής την δεκαετία του 1900. Το αποκορύφωμα της πολιτιστικής κίνησης ήρθε την εποχή του Μεσοπολέμου, όπου ιδιαίτερη ανάπτυξη γνώρισε η μουσική, με συχνές συναυλίες, οπερέτες και άλλες εκδηλώσεις, στις οποίες συμμετείχαν τοπικές χορωδίες και φιλαρμονικές.

Εξίσου αξιόλογη είναι και η λογοτεχνική παράδοση της πόλης. Στο Γυμνάσιο της Έδεσσας φοίτησε, όπως προαναφέραμε, ο Μενέλαος Λουντέμης και εικόνες από τη ζωή της πόλης επανέρχονται συχνά στα έργα του (<http://www.pellanet.gr/index.ptp?page=33>).

1.5.2 Η πόλη της Άρνισσας

Η **Άρνισσα** ήταν η πρωτεύουσα του πρώην δήμου Βεγορίτιδας και βρίσκεται στις όχθες της λίμνης Βεγορίτιδας και στους πρόποδες του όρους Βόρα. Κατά την απογραφή του 2001, η Άρνισσα είχε πληθυσμό 1.550 κατοίκων.

Παλαιότερα ονομαζόταν Όστροβο, σλαβική λέξη που σημαίνει νησί, ονομασία που διατηρήθηκε μέχρι το 1926 οπότε πήρε το όνομα Άρνισσα, το οποίο είναι προϊστορικό και ομόρριζο με το όνομα της πόλης Άρνη, στη λίμνη της Κωπαΐδας. Έχει υψόμετρο 560 μέτρα και μόνιμο πληθυσμό περίπου 1.500 κατοίκων. Μέχρι το 2010 αποτελούσε και έδρα του Δήμου Βεγορίτιδας, τώρα πια όμως αυτός καταργήθηκε και ενσωματώθηκε στο Δήμο Έδεσσας. Η Άρνισσα μέχρι και το 1926 λεγόταν Όστροβο. Όλα τα γύρω χωράφια είναι γεμάτα μηλιές που βγάζουν τα

ονομαστά μήλα Βόρα, τα οποία προωθεί στην αγορά ο αγροτικός συνεταιρισμός Άρνισσας (<http://www:/el.winelib.com/wiki/Arnissa.aspx>).

Εικόνα 1.14: Η πόλη της Άρνισσας.

Το 1953, όταν υποχώρησαν τα νερά της λίμνης, αποκαλύφθηκαν ερείπια προϊστορικής νεκρόπολης, τα οποία είναι και ένα από τα αξιοθέατα της περιοχής.

Απέχει 20 χλμ. από την Έδεσσα και είναι στα σύνορα με τον νομό Φλωρίνης, ενώ σε μικρή απόσταση, σε υψόμετρο 1150μ, βρίσκεται ο παλιός οικισμός του Αγίου Αθανασίου, ένα από τα πιο γνωστά τουριστικά μέρη της περιοχής.

Η Άρνισσα είναι γνωστή για τις καλλιέργειες των μήλων της, ενώ δραστηριοποιείται και γυναικείος συνεταιρισμός που παράγει με πατροπαράδοτα μέσα, ζυμαρικά, γλυκά του κουταλιού, τουρσιά, πάπρικα και κομπόστες (<http://www:/el.winelib.com/wiki/Arnissa.aspx>).

1.5.3 Ο Άγιος Αθανάσιος

Εικόνα 1.15: Το χωριό Άγιος Αθανάσιος.

Ο Άγιος Αθανάσιος είναι ορεινό χωριό του νομού Πέλλας, σε υψόμετρο 1.200 μέτρων στις πλαγιές του όρους Καϊμακτσαλάν και έχει χαρακτηριστεί παραδοσιακός οικισμός από το 1992.

Ο Άγιος Αθανάσιος ανήκει στον δήμο Έδεσσας και σύμφωνα με την απογραφή του 2001 έχει 184 κατοίκους. Ο Άγιος Αθανάσιος αναπτύσσεται ταχύτατα τουριστικά λόγω της γειννίασης του με το χιονοδρομικό κέντρο του Καϊμακτσαλάν. Διαθέτει πολλές μοντέρνες ταβέρνες και καφετέριες καθώς και σύγχρονους ξενώνες. Μέχρι το 1928 ονομαζόταν Τσέγανη ή Τσεγάνη και απέχει 30 χλμ. από την Έδεσσα και 120 χλμ. από τη Θεσσαλονίκη (Κωστόπουλος, 1998).

Το χωριό χτίστηκε στα τέλη του 16^{ου} αιώνα από κτηνοτρόφους και χτίστες από την Ήπειρο και βρισκόταν υπό τον έλεγχο του Αλή Πασά των Ιωαννίνων, ο οποίος είχε παραχωρήσει κάποια προνόμια στους κατοίκους για την αυτοδιαχείριση των κτημάτων.

Στην Κατοχή, στο χωριό συγκεντρώνονταν ομάδες αντίστασης, ενώ κατά τον Εμφύλιο εκκενώθηκε από τον Ελληνικο-Εθνικό Στρατό για να αποκοπεί ο Δημοκρατικός Στρατός.

Κατά τη δεκαετία του '80, ιδρύεται πεδινότερα και το χωριό Νέος Άγιος Αθανάσιος, καθώς το παλιό χωριό κρίθηκε ανασφαλές από γεωλογικής άποψης μετά από σεισμούς. Ο παλιός οικισμός εγκατελείφθηκε πλήρως μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90, οπότε δημιουργήθηκαν ξενώνες και αναπτύχθηκε τουριστική δραστηριότητα λόγω του χιονοδρομικού κέντρου του Καϊμακτσαλάν (Παπαδάκη, 2006).

1.6 Δήμος Σκύδρας

1.6.1 Η Σκύδρα

Η **Σκύδρα** είναι κωμόπολη του νομού Πέλλας, έδρα του ομώνυμου δήμου, με πληθυσμό 5081 κατοίκους σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Απέχει 15 χιλιόμετρα από την πρωτεύουσα του νομού, την Έδεσσα, και αποτελεί σημαντικό αγροτικό κέντρο της περιοχής με φρουτοπαραγωγή (κυρίως ροδακινοπαραγωγή) και μεταποιητική φρουτοβιομηχανία. Στην πόλη εδρεύει Υποθηκοφυλακείο, καθώς και Ειρηνοδικείο, ενώ διαθέτει σιδηροδρομική γραμμή και τελωνείο.

Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας και έως το 1926, η Σκύδρα ήταν ένα μικρό χωριό γνωστό με το όνομα «Βέρτικοπ». Αυτό το όνομα προέρχεται από την Τουρκική ή Σλαβική γλώσσα και σημαίνει «Στριφοχώρι». Ονομαζόταν έτσι από έναν

ποταμό (ο σημερινός Εδεσσαίος ποταμός), ο οποίος πήγαζε από την Έδεσσα και περνούσε από τα εδάφη του Βέρτικοπ, το οποίο ήταν κτισμένο γύρω από την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (Παλιούρας, 1993).

Στην αρχή του 5ου αιώνα π.Χ. η Μακεδονία υποδουλώθηκε στους Πέρσες και δεν ήταν ελεύθερη μέχρι τους περσικούς πολέμους. Κατά την διάρκεια αυτών των χρόνων υπήρχε Σατραπεία στη Σκύδρα, που επιβλήθηκε από τον σατράπη Βουβάρη μεταξύ του 510 και του 490 π.Χ., ενώ σύμφωνα με επιγραφές και νομίσματα τα οποία βρέθηκαν, η Σκύδρα γνώρισε μεγάλη ακμή μεταξύ του 1^{ου} και του 3^{ου} αιώνα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και παρέμεινε ακμαία μέχρι τη Βυζαντινή εποχή.

Σύμφωνα με πληροφορίες, το 1873 το Βέρτικοπ είχε περίπου 40 σπίτια, 20 ελληνικά και 20 τούρκικα. Το 1890 χτίστηκε πάνω στο τότε ήδη υπάρχον σχολείο, διώροφο πλέον σχολείο, το οποίο σώζεται μέχρι σήμερα και βρίσκεται πίσω από το σημερινό Γυμνάσιο (<http://www:/el.winelib.com/wiki/Skydra.aspx>).

Το Βέρτικοπ απελευθερώθηκε από τον τούρκικο ζυγό την 17^η Οκτωβρίου του 1912, με την συνεισφορά του Ελληνικού Στρατού στην διάρκεια των βαλκανικών πολέμων. Το 1914 πολλοί πρόσφυγες από την Θράκη και τον Πόντο εγκαταστάθηκαν στην περιοχή, ενώ το 1916 με Γαλλική πρωτοβουλία τα συμμαχικά στρατεύματα εγκατέστησαν έναν σιδηρόδρομο τύπου "Ντεκοβίλ" (Dekoville) συνδέοντας το Βέρτικοπ (τη Σκύδρα) με την Αρδέα (Αριδαία). Αυτό το τραίνο εξυπηρετούσε ολόκληρη την περιοχή μέχρι να τελειώσει ο πόλεμος. Το γνωστό σε όλους τραίνο της Καρατζόβας ήταν το μοναδικό συγκοινωνιακό μέσω της εποχής, καθώς το ελληνικό κράτος δεν είχε αρχίσει ακόμα να φτιάχνει δρόμους (<http://www:/el.winelib.com/wiki/Skydra.aspx>).

Στα τέλη Μαΐου του 1918 το Βέρτεκοπ δέχτηκε δύο βομβαρδισμούς από τη γερμανική αεροπορία, αφού οι Γερμανοί γνώριζαν ότι ο σταθμός ήταν ο μεγαλύτερος σταθμός ανεφοδιασμού και ενισχύσεων του Μακεδονικού μετώπου. Οι ζημιές που προκλήθηκαν ήταν τεράστιες, τα γερμανικά αεροπλάνα έπληξαν κυρίως τον σιδηροδρομικό σταθμό, τις αποθήκες πυρομαχικών και τροφίμων που ήταν εκεί και τους φούρνους και τα μαγειρεία που ήταν στην περιοχή του σταθμού. Το 1918 η σιδηροδρομική γραμμή περιήλθε στην Ελληνική κατοχή και άρχισε να λειτουργεί ξανά το 1925 και συνέχισε να λειτουργεί μέχρι το 1936 οπότε και καταργήθηκε (<http://www:/el.winelib.com/wiki/Skydra.aspx>).

Ο Δήμος της Σκύδρας προήλθε από τη συνένωση έξι κοινοτήτων το 1989. Οι Κοινότητες αυτές ήταν οι: Κοινότητες της Σκύδρας, Λιποχωρίου, Μαυροβουνίου,

Νέας Ζωής, Ριζού και Σεβαστιανών. Σήμερα μετά την εφαρμογή του Ν. 2590/97 Ι. Καποδίστριας, ο νέος Δήμος Σκύδρας αποτελείται από 11 Δημοτικά διαμερίσματα με 13 οικισμούς και έχει γύρω στις 16.660 εγγεγραμμένο πληθυσμό, ενώ ο μόνιμος πληθυσμός είναι γύρω στις 15.654 σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001 (Παπαδάλη, 2006).

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στο Λουτροχώρι (αλλιώς Λουτροχώριον ή Μπάνια ή Loutrochori, όπως αναφέρεται στο εξωτερικό) ένα χωριό του Δήμου Σκύδρας, του νομού Πέλλας στην Μακεδονία. Ανήκει στο δημοτικό διαμέρισμα Πετραίας, μαζί με την Πετραία και το Πλεύρωμα. Κατά την απογραφή του 2001 το Λουτροχώρι είχε 466 κατοίκους. Είναι χτισμένο στους πρόποδες του όρους Κάμπερ στα όρια των νομών Πέλλας και Ημαθίας και έχει μέσο υψόμετρο περίπου 90 μέτρα. Το Λουτροχώρι ιδρύθηκε από Πόντιους πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στη περιοχή μετά τη γενοκτονία των Ποντίων και με την ανταλλαγή των πληθυσμών της Μικρασιατικής καταστροφής (Κωστόπουλος, 1998).

1.6.2 Μάνδαλο Πέλλας

Εικόνα 1.16: Το χωριό Μάνδαλο Πέλλας.

Το **Μάνδαλο** είναι χωριό του νομού Πέλλας και βρίσκεται 25 χιλιόμετρα

νοτιοδυτικά της Έδεσσας. Η ονομασία του χωριού Μάνδαλο προέρχεται κατά μία άποψη από το ρήμα "μανδαλώνω" (ασφαλίζω), γιατί το Μάνδαλο ήταν αρχικά παραθαλάσσιο και έπειτα παραλίμνιο χωριό. Μανδάλωμα ονομαζόταν το δέσιμο που γίνονταν στις βάρκες και στα άλλα σκάφη στις όχθες της λίμνης (Κωστόπουλος, 1998).

Στην περιοχή αυτή ανακαλύφθηκαν ερείπια νεολιθικού οικισμού που κατοικήθηκε από το 4600 μέχρι το 4000 π.Χ. Ο οικισμός επανακατοικήθηκε μετά το 3000 π.Χ. στην πρώιμη εποχή του, ενώ από εκεί και πέρα δεν υπάρχει ιστορική μαρτυρία για την κατάσταση στην περιοχή έως τα χρόνια των Μακεδόνων Βασιλέων γύρω στο 400 π.Χ., όπου η περιοχή πιθανολογείται ότι ανήκε στο Μακεδονικό βασίλειο (Παπανθίμου, 1989).

Ο οικισμός του Μανδάλου ανασκάφηκε από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κατά τη δεκαετία του '80 και έχει έκταση περίπου 5 στρέμματα και ύψος 8 μέτρων.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας υπήρχαν δύο μικρά χωριά, το Μαντάλοβο (ή Μανδάλοβο) και το Μαυρίνεβο ή Μαύρο, που ανήκαν στην κοινότητα Ασιάρ Βέη. Μετά τη Μικρασιατική καταστροφή ήρθαν στο χωριό πρόσφυγες που κατάγονταν από την κωμόπολη Άργος, νοτιοδυτικά του Πόντου, ενώ κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου, στις 25 Νοεμβρίου του 1944 το χωριό κάηκε.

Η εκκλησία του Αγίου Νικολάου χτίστηκε γύρω στο 1855 και ήταν αρχιτεκτονικού ρυθμού Βασιλικής. Κάηκε από τους Τούρκους, αλλά ξαναχτίστηκε από τους κατοίκους μετά την απελευθέρωσή τους.

Η κοινότητα ιδρύθηκε στο χωριό το 1931. Η πρώτη γεωργική παραγωγή ήταν το σιτάρι και αργότερα ο καπνός. Το 1934 ιδρύθηκε ο γεωργικός συνεταιρισμός Μανδάλου και την πενταετία 1980-85 άρχισε η συστηματική δεντροφύτευση ροδακινιών και άρχισε να εγκαταλείπεται ο παραδοσιακός καπνός και το σιτάρι. Ακόμη καλλιεργούνται τα βερίκοκα και λιγότερο οι ελιές και τα κεράσια (Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, 1996).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

Ο νομός Πέλλας παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, το οποίο ανέρχεται σε 44,35% του συνολικού αριθμού των απασχολουμένων, ενώ στον δευτερογενή τομέα απασχολείται το 17,15% και στον τριτογενή το 36,15%.

Αν και κατά βάση αγροτικός ο Νομός Πέλλας, χαρακτηρίζεται τα τελευταία χρόνια, από εκδήλωση έντονης δραστηριότητας στον δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα, όπου ο τουρισμός και ο πολιτισμός προβάλλουν ως τομείς της οικονομίας με ιδιαίτερες προοπτικές εξέλιξης και θετικής συνεισφοράς στην προσπάθεια βελτίωσης του επιπέδου ζωής των κατοίκων της περιοχής. Με πρωτεύουσα την Έδεσσα, ο νομός Πέλλας συνδυάζει την έντονη φυσική ομορφιά με το γεωργικό και το αρχαιολογικό ενδιαφέρον, καθώς διαθέτει πλούσια πολιτιστική και φυσική κληρονομιά.

2.1 Αξιοθέατα Έδεσσας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι καταρράκτες της Έδεσσας αποτελούν ένα αξιοθέατο της πόλης, το οποίο προσελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών. Το Πάρκο των καταρρακτών βρίσκεται στα βορειοανατολικά της πόλης κι εκεί συναντιούνται δυο παραπόταμοι του ποταμού Εδεσσαίου. Ο μεγάλος καταρράκτης ονομάζεται «Κάρανος» και το νερό του πέφτει από τα 70 μέτρα περίπου, ενώ στο κέντρο της Έδεσσας ο ποταμός Εδεσσαίος σχηματίζει και μικρούς καταρράκτες (Κωστόπουλος, 1998).

Σε μικρή απόσταση από το Πάρκο των καταρρακτών βρίσκεται και το Υπαίθριο Μουσείο Νερού, όπου στην περιοχή των Μύλων μπορούμε να βρούμε τις υδροκίνητες παραγωγικές μονάδες. Το μουσείο αποτελείται από τον Αλευρόμυλο Σαλαμπάση και το Σησαμοτριβείο Περτσεμλή.

Στην περιοχή των Καταρρακτών υπάρχει και ο Πολυχώρος Ποιτισμού - Τουρισμού & Εκπαίδευσης. Λειτουργεί Συνεδριακός Χώρος, Εστιατόριο, Bar, Club, Ψυχαγωγία και Εκδηλώσεις και café τα οποία στην διάρκεια του καλοκαιριού

επεκτείνονται στους εξώστες με φανταστική θέα των καταπράσινων πεδιάδων της Έδεσσας. Ο πολυμορφικός χώρος είναι κατάλληλος για οργάνωση συνεδρίων, εκδηλώσεων, συμποσίων. Πρόκειται για ένα σύμπλεγμα κτιρίων στην παλιά βιομηχανική ζώνη της Έδεσσας στην περιοχή καταρρακτών και μέσα στο Υπαίθριο Μουσείο Νερού Έδεσσας. Η πρόσβαση στον χώρο γίνεται απο δύο ασανσέρ τα οποία βρίσκονται κάθετα στον βράχο της πόλης και απο λιθόστρωτο μονοπάτι προς την Αρχαία Πόλη (<http://www.edessacity.gr/tourism/pella.htm>).

Εικόνα2.1: Πολυχώρος Ποιτισμού - Τουρισμού & Εκπαίδευσης.

Το 1983 η περιοχή κηρύχθηκε διατηρητέα με απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού και αμέσως έγιναν σχέδια για την ανάπλαση και την αξιοποίησή της. Σήμερα υλοποιείται το πρόγραμμα προστασίας και ανάπτυξης της περιοχής, που προβλέπει τη μουσειακή διατήρηση ορισμένων κτισμάτων, τη δημιουργία εκθεσιακών χώρων με συναφή θέματα σε άλλους, καθώς και τη μετατροπή ορισμένων σε χώρους αναψυχής.

2.2 Η λίμνη του Άγρα

Ο υγρότοπος του Άγρα είναι μια περιοχή με μεγάλη οικολογική αξία. Χάρη στη μοναδικότητα των ενδιαιτημάτων του, καθώς και στον ιδιαίτερο ρόλο που παίζει για το μεταναστευτικό ταξίδι και το φωλεασμό πολλών σπάνιων και απειλούμενων ειδών, αποτελεί ένα οικοσύστημα με εθνική σημασία.

Βρίσκεται σε απόσταση 7 χλμ βορειοδυτικά της Έδεσσας και, συγκεκριμένα, στα στενά που σχηματίζονται ανάμεσα στους ορεινούς όγκους του Καϊμακτσαλάν και του Βερμίου. Το μεγαλύτερο μέρος του δημιουργήθηκε από τη ΔΕΗ, για να καλύψει

τις ανάγκες του υδροηλεκτρικού εργοστασίου του Άγρα, ύστερα από κατάκλυση των καλλιεργήσιμων εκτάσεων στις κοινότητες Βρυτά, Άγρα, και Νησίον (Αποστολόπουλος, 2000).

Χάρη στις εξαιρετικές βιοκλιματικές συνθήκες του υγρότοπου έχουν αναπτυχθεί σημαντικές φυτοκοινωνίες και έχουν επιβιώσει πολλά φυτικά και ζωικά είδη. Αξιόλογη είναι και η ιχθυοπανίδα της λίμνης, παρά τα προβλήματα που παρουσιάζει σήμερα η σύνθεσή της λόγω του ευτροφισμού.

Η λίμνη του Άγρα παρουσιάζει εξαιρετικό οικολογικό ενδιαφέρον χάρη στην υδρόβια και ελόβια βλάστηση που διαθέτει και τον αριθμό της πανίδας που φιλοξενεί. Η χλωρίδα της λίμνης συντίθεται από υδροφυτική βλάστηση η οποία αναπτύσσεται στην επιφάνειά της, από βλάστηση καλαμώνων η οποία καταλαμβάνει την μεγαλύτερη έκτασή της και δημιουργεί ιδανικές συνθήκες για φώλιασμα και αναπαραγωγή της πανίδας της περιοχής (Μιχαηλίδης, 2009).

Εικόνα2.2: Ο υγρότοπος του Άγρα.

Υπάρχουν επίσης λειμώνες με βούρλα και τέλος παρυδάτια δενδρώδης βλάστηση αποτελούμενη κυρίως από είδη λεύκης (*Populus spp*), ιτιάς (*Salix spp*) πλατάνου (*Platanus orientalis*) και σκλήθρου (*Alnus glutinosa*). Η πανίδα του υγρότοπου είναι η χαρακτηριστική των ελωδών εκτάσεων: βατράχια, βίδρες, μυοκάστορες, υδρόβιες χελώνες και νερόφιδα (Μιχαηλίδης, 2009).

Σχετικά με την ορνιθοπανίδα της λίμνης, από παρατηρήσεις και συμπεράσματα επιστημόνων, 68 είδη πτηνών χρησιμοποιούν τη λίμνη για φώλιασμα, διαχείμανση και αναπαραγωγή ενώ θεωρείται ότι ο αριθμός αυτός είναι αρκετά μεγαλύτερος. Η περιοχή είναι σημαντική για μια από τις τέσσερις αποικίες του *Chlidonias hybridus* (μουστακογλάρου) στην Ελλάδα και του σπανιότατου στην χώρα μας *Chlidonias niger* (μαυρογλάρου). Μεταναστευτικά πουλιά, όπως οι πελεκάνοι, χρησιμοποιούν τη λίμνη ενώ εκεί είναι μια από τις λίγες γνωστές περιοχές αναπαραγωγής της *Netta Rufina* (ροπαλόπαπιας). Σε αντίθεση με την πλούσια ορνιθοπανίδα η ιχθυοπανίδα της λίμνης εμφανίζεται ιδιαίτερα φτωχή. Τα είδη που

φιλοξενούνται στην λίμνη δεν είναι παρά τα εξής: Tinca tinca (γλυνί), Rutilus rutilus (τσιρώνη), Leuciscus cephalus (κέφαλος), Cyprinus carpio (γριβάδι), Carassius carassius και Carassius auratus (πεταλούδα). Από την συνωμοταξία των μαλακοστράκων το μοναδικό είδος της λίμνης είναι ο Astacus Fluviatilis (καραβίδα του γλυκού νερού). Πολλά από τα είδη της πανίδας της λίμνης είναι σπάνια ή απειλούμενα και προστατεύονται από την εθνική και την κοινοτική νομοθεσία (http://www.edessacity.gr/tourism/pella/ed801-2_el.htm).

2.3 Το Κέντρο Ανάπτυξης Ιππικής Τέχνης «ΠΕΛΛΑ»

Το κέντρο ανάπτυξης ιππικής τέχνης «Πέλλας» βρίσκεται σε μία έκταση 12 στρεμμάτων, στην αγροτική περιοχή του Δημοτικού Διαμερίσματος της Πιπεριάς του δήμου Αριδαίας στην Πέλλα, στους πρόποδες των ορέων Καϊμακτσαλάν και Τζένα.

Σε αυτό το κέντρο οι επισκέπτες κάνουν ιπασία με ειδικά εκπαιδευμένα άλογα σε ασφαλείς χώρους, υπό την επίβλεψη έμπειρων και ειδικών εκπαιδευτών. Επίσης, προσφέρεται στον επισκέπτη η δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε διάφορα προγράμματα θεωρητικής και πρακτικής εκπαίδευσης, ανάλογα με την ηλικία, την εμπειρία και το χρόνο που έχει ο καθένας (<http://www.pellanet.gr/index/pht?com=76>).

Εικόνα2.3: Κέντρο ανάπτυξης Ιππικής Τέχνης «Πέλλα».

Διοργανώνονται ακόμα πολυήμερες εκδρομές στο βουνό, στο πλαίσιο των οποίων οι επισκέπτες έχουν την

ευχέρεια να μαζέψουν μανιτάρια, αρωματικά και θεραπευτικά βότανα, να μελετήσουν τη χλωρίδα, να ασχοληθούν με την παρατήρηση πουλιών, αγριμιών κ.ά.

2.4 Το Κέντρο του Σερίφ Αχμέτ

Το κέντρο των Γιαννιτσών, το αρχαιότερο τούρκικο ρολόι στον ελλαδικό χώρο, χτίστηκε από τον απόγονο του Γαζή Εβρενός, τον Σερίφ Αχμέτ, το 1753.

Είναι τοποθετημένο στο κέντρο της πόλης για να κοσμεί και για να γνωστοποιεί την ώρα, όπως δηλώνει η μαρμάρινη εντοιχισμένη κτητορική επιγραφή. Πρόκειται για μία από τις δύο περιπτώσεις ρολογιών (μαζί με αυτό της Κομοτηνής) που φέρουν κτητορική επιγραφή. Ο πύργος του ρολογιού έχει ύψος 25 μέτρα, ενώ περιμετρικά κοσμεύεται με ορθογώνια ανοίγματα που λειτουργούν και ως παρατηρητήριο για την επιτήρηση της περιοχής (<http://www.matiespellas.gr/NomosPellas.aspx>).

Εικόνα 2.4: Το κέντρο του Σερίφ Αχμέτ.

2.5 Ο Ορεινός όγκος Βόρα

Το όρος Βόρας βρίσκεται στο βόρειο τμήμα του νομού Πέλλας, στα όρια με το νομό Φλώρινας και είναι το τρίτο μεγαλύτερο σε ύψος της Ελλάδας, με υψηλότερη κορυφή το Καϊμακτσαλάν με υψόμετρο 2.520 μέτρα. Το φυσικό τοπίο χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλία χλωρίδας, καθώς οι κορυφές του Βόρα είναι μια εκτεταμένη περιοχή από συνεχόμενα δάση οξιάς, ελάτης και ψυχρόβιων κωνοφόρων που εναλλάσσονται με βοσκοτόπια (Μιχαηλίδης, 2009).

Εδώ βρίσκεται και το χιονοδρομικό κέντρο του Βόρα-Καϊμακτσαλάν, που ξεκίνησε δοκιμαστικά το 1994. Το κατώτερο σημείο του χιονοδρομικού κέντρου είναι στα 2.050 μέτρα με κεντρικό καταφύγιο, πάρκινγκ και σχολές σκι και φτάνει μέχρι τα 2.480 μέτρα, στο τέλος της διαδρομής του αναβατήρα Κρέμαση. Στο όρος Βόρας βρίσκεται το εγκαταλελειμμένο παλιό χωριό του Αγίου Αθανασίου που είναι

χτισμένο σε υψόμετρο 1.200 μέτρα και έχει κηρυχθεί διατηρητέο από το Υπουργείο Πολιτισμού (Αποστολόπουλος, 2000).

Εικόνα 2.5: Το Χιονοδρομικό κέντρο Καϊμακτσαλάν.

2.6 Μνημεία της Φύσης

Ο νομός Πέλλας χαρακτηρίζεται για το οικοσυστήματα υψηλής αισθητικής και φυσικής αξίας. Τα οικοσυστήματα του νομού Πέλλας τα οποία προστατεύονται με βάση τις διατάξεις της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας είναι Περιοχές του Νομού Κηρυγμένες ως Μνημεία της Φύσης. Οι περιοχές του νομού Πέλλας, οι οποίες έχουν κηρυχθεί ως Μνημεία της Φύσης, αφορούν στο δάσος οξιάς στο Πευκωτό και στο φυσικό μικτό δάσος της Αλμωπίας.

Το δάσος οξιάς στο Πευκωτό κηρύχθηκε ως Μνημείο της Φύσης το έτος 1980. Πρόκειται για τμήμα του φυσικού δάσους οξιάς, με σημαντικά οικολογικά χαρακτηριστικά, το οποίο κηρύχθηκε προστατευτέο για λόγους καθαρά επιστημονικούς. Η γεωγραφική του θέση βρίσκεται μέσα στο μεγάλο δασικό

σύμπλεγμα που ορίζεται από τα χωριά Πευκωτό και Κάτω Κορυφή (Μιχαηλίδης, 2009).

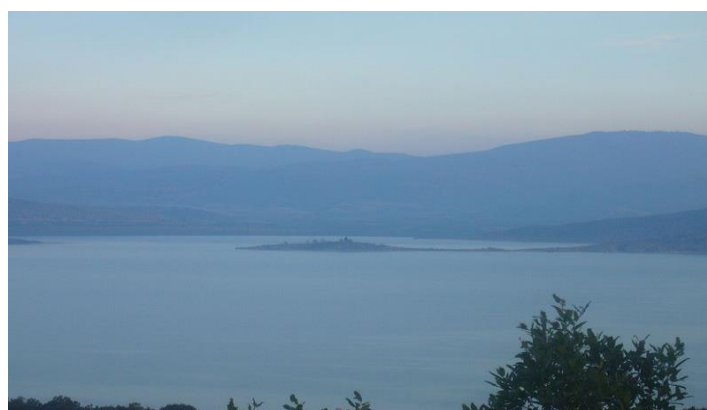
Το φυσικό μικτό δάσος της Αλμωπίας κηρύχθηκε ως Μνημείο της Φύσης το έτος 1987. Η γεωγραφική του θέση είναι κοντά στα χωριά Προμάλιος και Λυκόστομο της Επαρχίας Αλμωπίας. Μέσα στην προστατευόμενη περιοχή φύεται σε σποραδική μορφή, το σπανιότατο για τη χώρα μας είδος, η πενταβελόνη πεύκη. Στο μικτό αυτό δάσος υπάρχουν επίσης δένδρα όπως η οξιτιά, η δασική πεύκη και η μαύρη πεύκη που έχουν ιδιαίτερη οικολογική αξία.

Το Μαύρο Δάσος βρίσκεται στο Δήμο Αριδαίας και είναι ένα από τα ομορφότερα δάση της Ελλάδας. Είναι τόσο πυκνό που οι ακτίνες του ήλιου δεν φτάνουν σχεδόν ποτέ στο έδαφος. Από το δάσος της Όρμας ή Μαύρο Δάσος λέγεται ότι ο Μέγας Αλέξανδρος προμηθεύτηκε ξύλα για την κατασκευή των ακοντίων του στρατού, τις γνωστές σάρισες που είχαν μήκος έξι μέτρα (Κωστόπουλος, 1998).

2.7 Η λίμνη της Βεγορίτιδας.

Η λίμνη βρίσκεται στην περιοχή της κοινότητας Άρνισσας του Δήμου Βεγορίτιδας και αποτελεί καταφύγιο για σπάνια πουλιά, (έχουν καταγραφεί 11 είδη, όπως τσιρώνια, πλατίκες, γριβάδια), παρά το γεγονός ότι έχει χάσει τα δύο τρίτα του όγκου των νερών της και την ιχθυοπανίδα της.

Εικόνα 2.6: Η λίμνη Βεγορίτιδα.

Περιβάλλεται από τα όρη Βέρνο, Βόρας και Βέρμιο και αποτελεί το χαμηλότερο σημείο του συμπλέγματος των λιμνών

Ζάζαρης, Χειμαδίτισας και Πετρών, των οποίων δέχεται τα νερά μέσα από σύστημα διωρύγων και σήραγγας. Κοντά της βρίσκονται το χωριό Άρνισσα και η πόλη Αμύνταιο. Η λίμνη έχει έκταση 54,31 km², μέγιστο μήκος 14,8 km, μέγιστο πλάτος 6,9 km, μέγιστο βάθος 70 m και βρίσκεται σε υψόμετρο 540 m (Παπαδάκη, 2006).

Στη λίμνη υπάρχει ένας Ναυτικός Όμιλος, επιτρέπεται το ψάρεμα και η περιοχή προσφέρεται για πολυάριθμες τουριστικές και αθλητικές δραστηριότητες όπως για σκι, ιστιοπλοΐα, αεραθλητισμό κλπ, ενώ καταλύματα υπάρχουν και στους παραλίμνιους οικισμούς της Άρνισσας και της Περαίας. Στη λίμνη βρίσκεται και η εντυπωσιακή μικρότερη λίμνη του Νήσου, από την οποία πηγάζει ο Εδεσσαίος ποταμός (http://www.pellanet.gr/index.ptp?page_8).

2.8 Ο ποταμός Λουδίας.

Ο ποταμός Λουδίας, όπως έχουμε αναφέρει, είναι ένα από τα δυο μεγάλα ποτάμια του νομού Πέλλας ο οποίος προσφέρεται για τα υδάτινα extreme σπορ, όπως είναι το ράφτινγκ. Από το χωριό Αλώρο στα 200 μέτρα ή και ακόμα ψηλότερα, έως το Φράγμα της Καλής προτείνεται διαδρομή με καγιάκ.

*Εικόνα 2.7:
Καγιάκ στον
ποταμό Λουδία.*

2.9 Μουσεία Νομού Πέλλας

2.9.1 Αρχαιολογική περιοχή Αρχαίας Πέλλας

Βρίσκεται πολύ κοντά στη σύγχρονη πρωτεύουσα της Μακεδονίας και αποτελεί μια τεράστια ανασκαμμένη έκταση στην οποία οι επισκέπτες μπορούν να δουν το πολεοδομικό σύστημα, το ανάκτορο, την αγορά, τα ιερά, τα δημόσια κτίρια, τα νεκροταφεία, κ.λπ. Η Αρχαία Πέλλα ήταν κτισμένη με το γνωστό «Ιπποδάμειο» σύστημα των κανονικών ορθογώνιων οικοδομικών τετραγώνων και η μορφή των οικοδομών είχε την τυπική μορφή της ελληνικής οικίας με τον κεντρικό περίστυλο χώρο που περιβάλλεται από αστικές στοές. Η διατήρηση των αρχιτεκτονικών μελών του πρώτου κτιρίου επέτρεψε την αναστήλωση των ραδινών ιωνικών κιόνων που προβάλλουν σήμερα μέσα στον μακεδονικό κάμπο (Λιλιμπάκη-Ακαμάτη, 1996).

2.9.2 Λαογραφικό μουσείο Έδεσσας

Βρίσκεται στην παραδοσιακή συνοικία Βαρόσι της Έδεσσας και στεγάζεται σε αρχοντικό νεοκλασικό κτίριο, δωρεά επιφανούς οικογενείας της πόλης. Πρόκειται για ενδιαφέρουσα και εξαιρετικά προσεγμένη συλλογή αυθεντικών εκθεμάτων που πληροφορούν και βοηθούν τον επισκέπτη να γνωρίσει τον καθημερινό τρόπο και την ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιοχής από τον 19^ο αιώνα μέχρι τη δεκαετία του 1950. Εκτίθενται αντικείμενα και εργαλεία, αλλά και αντιπροσωπευτικές εικόνες από την αστική ζωή της Έδεσσας, την αγροτική ζωή, την κτηνοτροφία, την σηροτροφία, τη νηματουργία και την υφαντουργία.

Έχει σημαντική συλλογή από παραδοσιακές ενδυμασίες (1830-1950) μακεδονικές, βλάχικες, προσφυγικές αντρικές και γυναικείες μαζί με αντικείμενα από τον κύκλο ζωής του ανθρώπου (http://www.edessacity.gr/tourism/pella/ed801-2_el.htm).

2.9.3 Φυσιογραφικό και Λαογραφικό Μουσείο Αλμωπίας.

Το μουσείο λειτουργεί στο χώρο των Λουτρών Πόζαρ στο Λουτράκι από το 1991. Είναι το πρώτο μουσείο αυτού του είδους στην Ελλάδα. Στεγάζει παλαιοντολογικά και νεολιθικά ευρήματα που ανακαλύφθηκαν σε μονοπάτια του βουνού Βόρα και στα 15 σπήλαια του βουνού και περιλαμβάνει πλούσιο φωτογραφικό υλικό με αναπαραστάσεις και πληροφορίες (Κωστόπουλος, 1998).

2.10 Εκκλησίες και Μοναστήρια Νομού Πέλλας

Ιερός Ναός Κοίμησης Θεοτόκου:

Η παλαιά Μητρόπολη βρίσκεται στη συνοικία Βαρόσι ανάμεσα στο Μητροπολιτικό Μέγαρο και το Παρθεναγωγείο. Κτίστηκε το 14ο αιώνα και είναι τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική.

Ιερός Ναός Πέτρου και Παύλου:

Παλαιότερα ο ναός ήταν ιδιωτικό παρεκκλήσι της οικογένειας του Βαρόνου Ι. Οικονόμου. Χρονολογείται από τους παλαιοχριστιανικούς και βυζαντινούς χρόνους.

Ιερός Ναός του Αγίου Αθανασίου:

Τα ερείπια της τρίκλιτης βασιλικής βρίσκονται στην άκρη του χωριού του Π. Μυλότοπου. Κτίστηκε στην αρχή του 19^{ου} αιώνα, αλλά κάηκε στο διάστημα 1800-1940. Ξανακτίστηκε το 1842 και ξανακάηκε το 1933.

Ιερός Ναός της Αγίας Παρασκευής:

Ο ναός βρίσκεται στη μεσημβρινή άκρη του Π.Μυλότοπου. Είναι τρίκλιτη βασιλική με δίρριχτη στέγη. Η πιο πιθανή χρονολογία ανέγερσης της εκκλησίας είναι το 1756. Η εκκλησία ανακαινίστηκε το 1954 και σε αυτή σώζονται δύο παλιά μανουάλια και μερικά λειτουργικά βιβλία. Επιπλέον, υπάρχουν φορητές εικόνες, μεταξύ των οποίων και η εικόνα της Αγίας Κυριακής (<http://www:/el.winelib.com/wiki/temples.aspx>).

Ιερά Μονή της Αγίας Τριάδας:

Βρίσκεται στο Λόγγο, τον αρχαιολογικό χώρο της Έδεσσας. Κτίστηκε το 1865 σε ερείπια παλαιότερης εκκλησίας. Για το κτίσιμο χρησιμοποιήθηκαν μέρη των τειχών της αρχαίας πόλης και άλλα ευρήματα. Είναι τρίκλιτη τρίκογχη βασιλική, ενώ το τέμπλο της χρονολογείται από το 19^ο αιώνα (Παπαδάκη, 2006).

Ιερά Μονή Αγίου Ιλαρίωνα:

Το μοναστήρι του Αγίου Ιλαρίωνα βρίσκεται στο χωριό Πρόμαχοι. Η μονή διέθετε 40 κελιά με 170 μοναχούς ενώ στους χώρους της λειτουργούσε και κρυφό σχολειό. Σήμερα στον χώρο της παλαιάς Μονής υπάρχει εξωκλήσι προς τιμήν του Αγίου Ιλαρίωνος. Το διώροφο κτίριο που σώθηκε ως τις μέρες μας και που έχει ήδη αναστηλωθεί, πιστεύεται ότι είναι ηλικίας εκατό ως διακοσίων χρόνων (Παπαδάκη, 2006).

2.11 Σπήλαια στα Λουτρά Πόζαρ.

Τα Σπήλαια Λουτρών αποτελούνται από ένα εντυπωσιακό σύμπλεγμα 17 σπηλαίων, μόλις 100 μέτρα από την περιοχή των Λουτρών Λουτρακίου στην Αριδαία. Όπως απέδειξαν συστηματικές ανασκαφές υπήρχε ανθρώπινη παρουσία από το τέλος της νεολιθικής εποχής και της εποχής του Χαλκού. Μέσα στα σπήλαια βρέθηκαν εργαλεία, βραχογραφήματα κα απολιθώματα ζώων που εκτίθενται σήμερα στο Παλαιοντολογικό-Φυσιολογικό και Λαογραφικό Μουσείο Αλμωπίας, εντός της λουτρόπολης (Ενημερωτικό Φυλλάδιο Λουτρά, 2009).

2.12 Ιαματικές Πηγές Νομού Πέλλας

Ιαματική Πηγή Λουτροχωρίου Σκύδρας:

Οι ιαματικές μεταλλικές πηγές της Σκύδρας αναβλύζουν στην περιοχή από την αρχαιότητα, όπως αναφέρεται από τους αρχαίους ιστορικούς και πολλοί πιστεύουν ότι αποτελούσαν άλλοτε τα αρχαία λουτρά της μακεδονικής βασιλικής δυναστείας του Φιλίππου Β΄ και του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Οι ιαματικές πηγές του

χωριού βρίσκονται σε απόσταση 10 χλμ. από τον Δήμο Σκύδρας (<http://www:/el.winelib.com/wiki/Skydra.aspx>).

Ιαματική πηγή Λουτρακίου (Πόζαρ):

Οι πηγές αναβλύζουν από την κοίτη του ρέματος Αγίου Νικολάου, με θερμοκρασία που ανέρχεται στους 37° C. Η ανοικτή πισίνα και οι λιμούλες που έχουν διαμορφωθεί στην κοίτη του θερμοποτάμου δίνουν τη δυνατότητα στον επισκέπτη να απολαύσει το φυσικό σκηνικό. Το σκηνικό αλλάζει τον χειμώνα, οπότε δημιουργείται μια μυστηριακή ατμόσφαιρα από την άγλη που προκαλεί η διαφορά θερμοκρασίας νερού και αέρα. Οι ντόπιοι τα ονομάζουν Πόζαρ, που σημαίνει κάτω από την φωτιά (Ενημερωτικό Φυλλάδιο Λουτρά, 2009).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΝΟΜΟΥ ΠΕΛΛΑΣ

3.1 Τομείς απασχόλησης του πληθυσμού Νομού Πέλλας

Η κύρια απασχόληση του πληθυσμού του Νομού Πέλλας δεν μπορεί να σχετιστεί με έναν μόνο τομέα παραγωγής, καθώς ο νομός χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη πολυμορφία σε ότι αφορά στη μορφολογία, στις δραστηριότητες και στην οικονομία. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο νομός αυτός είναι κυρίως αγροτικός, αν και τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονη δραστηριότητα στον δευτερογενή και στον τριτογενή τομέα, όπου ο τουρισμός και ο πολιτισμός εμφανίζουν ιδιαίτερες προοπτικές εξέλιξης και θετικής συνεισφοράς στην προσπάθεια βελτίωσης του επιπέδου ζωής των κατοίκων.

Όπως έχουμε ήδη προαναφέρει, ο Νομός Πέλλας παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, το οποίο ανέρχεται σε 44,35% του συνολικού αριθμού των απασχολουμένων, ενώ στον δευτερογενή τομέα απασχολείται το 17,15% και στον τριτογενή το 36,15%.

3.2 Πρωτογενής τομέας Νομού Πέλλας

Τα δασικά συμπλέγματα εντός των ορίων του νομού αποτελούνται από υψηλά, παραγωγικά δάση, που παράγουν σημαντικές ποσότητες διαφόρων ειδών δασικών προϊόντων και μάλιστα με καλή αναλογία τεχνικής ξυλείας (στρογγύλη, στρογγύλια), με κυριότερο δασοπονικό είδος την οξιά (Ασκέλη, 2005).

Τα κύρια γεωργικά προϊόντα τα οποία παράγονται στην περιοχή είναι το ροδάκινο, το κεράσι, το μήλο, το σπαράγγι, η ντομάτα, το βαμβάκι και τα δημητριακά. Η μεγαλύτερη καλλιεργούμενη έκταση αντιστοιχεί στο βαμβάκι, ενώ ακολουθούν οι καλλιέργειες του σκληρού σιταριού, του αραβοσίτου, του καπνού, του ροδάκινου και του σπαραγγιού.

Η καλλιέργεια της ροδακινιάς είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη στην περιοχή και ο Νομός Πέλλας είναι ο πρώτος σε παραγωγή στην Ελλάδα. Η ροδακινιά καλλιεργείται κυρίως στους Δήμους Έδεσσας, Γιαννιτσών και Κρύας Βρύσης σε αρκετά μεγάλες εκτάσεις, αλλά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σημαντική μείωση της καλλιεργούμενης έκτασης ροδάκινων.

Η κερασιά καλλιεργείται κυρίως στο Δήμο Έδεσσας και τα κεράσια αποτελούν χαρακτηριστικό σημείο αναφοράς για την περιοχή, καθώς εκεί παράγεται περίπου το 60% των κερασιών του Νομού Πέλλας. Η προώθηση και η διάθεσή του περιλαμβάνουν τη διοργάνωση πολλών εκδηλώσεων σε ετήσια βάση, χαρακτηριστική είναι η γιορτή του Κερασιού, η οποία προσελκύει επισκέπτες από όλη την χώρα αλλά και από το εξωτερικό. Στην περιοχή μεταποιείται ως γλυκό του κουταλιού, κομπόστα, μαρμελάδα ή λικέρ (Ασκέλη, 2005).

Το σπαράγγι καλλιεργείται κυρίως στο Δήμο Κρύας Βρύσης και η εμπορία και η διάθεσή του γίνεται από τους συνεταιρισμούς και από ομάδες παραγωγών.

Ο αραβόσιτος καλλιεργείται στο Δήμο Κρύας Βρύσης και η καλλιεργούμενη έκταση με καλαμπόκι και η παραγωγή συνεχώς αυξάνονται.

Η καλλιέργεια του ποτιστικού βαμβακιού αποτελεί μια από τις βασικές και πιο αποδοτικές καλλιέργειες του Δήμου Πέλλας.

Η καλλιέργεια του σκληρού σιταριού έχει μειωθεί λόγω της απότομης εγκατάλειψής του τα τελευταία χρόνια. Η εγκατάλειψη αυτή οφείλεται στη μείωση των επιδοτήσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη στροφή των παραγωγών προς άλλες καλλιέργειες πιο αποδοτικές και πιο προσοδοφόρες.

Η καλλιέργεια του καπνού έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική εξέλιξη του Νομού Πέλλας. Ο καπνός ήταν μέχρι το 1999 μία από τις κύριες και πιο προσοδοφόρες καλλιέργειες στους Δήμους Κρύας Βρύσης, Γιαννιτσών και Πέλλας. Τα καπνά που καλλιεργούνταν στους Δήμους ήταν κυρίως τα VIRGINIA και BERLEY και σε μικρότερο ποσοστό τα καπνά ανατολικού τύπου. Παρόλα αυτά, το 2007 παρουσιάζεται παύση της καλλιέργειας, εξαιτίας της σταδιακής κατάργησης των επιδοτήσεων του καπνού (<http://www.agroepiloges.gr/NomosPellas.asp>) .

Η καλλιέργεια της μηδικής, η οποία είναι μεγαλύτερη στο Δήμο Κρύας Βρύσης, αποτελεί φθίνουσα καλλιέργεια παρά την ανοδική της πορεία τα τελευταία χρόνια. Ο λόγος είναι ότι αποτελεί συμπληρωματική καλλιέργεια που τις περισσότερες φορές προορίζεται για την κάλυψη αναγκών εκτροφής των ζώων των κατοίκων της περιοχής.

Η καλλιέργεια της βιομηχανικής τομάτας παρουσιάζει αρκετά μεγάλες διακυμάνσεις με φθίνουσες τάσεις τόσο στη στρεμματική έκταση, όσο και στην παραγωγή. Το μειωμένο ενδιαφέρον των παραγωγών για την καλλιέργεια της βιομηχανικής τομάτας οφείλεται στο υψηλό κόστος εγκατάστασης της καλλιέργειας καθώς και στις πολλές καλλιεργητικές φροντίδες που απαιτεί (<http://www.agroepiloges.gr/NomosPellas.asp>).

Εκτός από την παραγωγή και τα οικονομικά αποτελέσματα της γεωργικής δραστηριότητας, σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του κλάδου της γεωργίας διαδραματίζει και η διακίνηση και μεταποίηση των παραγόμενων προϊόντων. Η εμπορία των αγροτικών προϊόντων γίνεται ανάλογα με το προϊόν είτε μέσω συνεταιρισμού, είτε μέσω των ομάδων παραγωγών, είτε μέσω ιδιωτών εμπόρων.

Πρώτο σε ποσότητα εξαγωγίμο προϊόν είναι το πορτοκάλι, προϊόν το οποίο δεν παράγεται στην περιοχή, τυποποιείται όμως σ' αυτή δεδομένης της ύπαρξης κατάλληλης υποδομής, απ' όπου και εξάγεται. Το ροδάκινο, προϊόν που παράγεται στο νομό, αποτελεί το δεύτερο σε ποσότητα εξαγόμενο νωπό προϊόν και ακολουθεί το σπαράγγι. Επίσης από το Νομό Πέλλας εξάγονται και μεταποιημένα αγροτικά προϊόντα. Πιο συγκεκριμένα, κομπόστα ροδάκινου, βερίκοκο, φρουτοσαλάτα, κεράσι, μεταξύ των οποίων η κομπόστα ροδάκινου αποτελεί το κύριο εξαγωγίμο προϊόν και καλύπτει ένα μεγάλο μέρος των παγκόσμιων αναγκών (<http://www.agroepiloges.gr/NomosPellas.asp>).

Τα περισσότερα οπωροκηπευτικά που καλλιεργούνται είναι προϊόντα ολοκληρωμένης διαχείρισης, γεγονός που τα καθιστά ανταγωνιστικά τόσο στην εγχώρια όσο και στην εξωτερική αγορά.

Επίσης, στο Νομό Πέλλας υπάρχουν πολλοί αποστακτήρες που παράγουν τσίπουρο για ίδια όμως κατανάλωση. Η περίοδος της απόσταξης αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός για τις μικρές τοπικές κοινωνίες και έχει χαρακτήρα ψυχαγωγικό και κοινωνικής επαφής. Η λειτουργία των καζανιών γίνεται κάτω από ένα ειδικό νομοθετικό πλαίσιο, σύμφωνα με το οποίο τα καζάνια λειτουργούν αφού έχουν προμηθευτεί από τις κατά τόπους οικονομικές εφορίες άδειες λειτουργίας, οι οποίες έχουν συνήθως διάρκεια μερικών ημερών.

Ακόμη, στην περιοχή παράγονται μεταποιημένα - ποιοτικά - τοπικά προϊόντα όπως: κομπόστες φρούτων, σπιτικά γλυκά κουταλιού, τουρσιά, σάλτσες, ζυμαρικά, σπιτικές πίτες, γευστικά αρτοσκευάσματα & σπιτικά ηδύποτα τα οποία διατίθενται στις λαϊκές και τουριστικές αγορές του Νομού Πέλλας (Ασκέλη, 2005).

Στο σύνολο σχεδόν της περιοχής λειτουργούν πρωτοβάθμιοι γεωργικοί συνεταιρισμοί, οι οποίοι διευκολύνουν τη διακίνηση και τη διάθεση των αγροτικών προϊόντων. Παρά τον αριθμό τους, δεν παρουσιάζουν ικανοποιητικό βαθμό οργάνωσης για να καλύψουν τις σημερινές ανάγκες των παραγωγών. Επίσης, δεν μπορούν μεμονωμένα να πραγματοποιήσουν επενδύσεις στη μεταποίηση της παραγωγής και στην προώθησή της στην αγορά. Οι περισσότεροι συνεταιρισμοί υπάγονται σε μια από τις δευτεροβάθμιες ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών που λειτουργούν στην περιοχή, εκτός από ορισμένες μεμονωμένες περιπτώσεις που δρουν αυτόνομα (Μιχαηλίδης, 2009).

Στο Νομό Πέλλας μπορούμε να συναντήσουμε όλους τους κλάδους ζωικής παραγωγής υπό μορφή οργανωμένων εκμεταλλεύσεων, με περισσότερο ανεπτυγμένη τη βοοτροφία και την προβατοτροφία. Το κτηνοτροφικό κεφάλαιο της περιοχής αποτελείται κατά κύριο λόγο από όρνιθες και κατά δεύτερο λόγο από αιγοπρόβατα. Παρόλα αυτά τα ποιμνιστάσια είναι συνήθως πρόχειρες κατασκευές, ενώ ιδιαίτερους χώρους για άρμεγμα διαθέτουν μόνο οι πιο σύγχρονες μονάδες.

Ένα άλλο πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι η έλλειψη απαραίτητων έργων υποδομής για την πλήρη αξιοποίηση της παραγωγής στα βοσκοτόπια. Επίσης, η παραγωγή βοσκήσιμης ύλης περιορίζεται από την ύπαρξη ζιζανίων και φυτών μικρής βοσκησιμότητας.

Τα κύρια κτηνοτροφικά προϊόντα της περιοχής είναι το κρέας και το γάλα βοοειδών και αιγοπροβάτων, καθώς και το κρέας και τα αυγά πουλερικών. Πιο συγκεκριμένα, την πρώτη θέση στο εισόδημα των κατοίκων κατέχουν το γάλα των προβάτων και τα αυγά ορνιθών, ενώ στη δεύτερη θέση έρχονται το αγελαδινό γάλα και το κρέας των πουλερικών και αγελάδων (<http://www.agroepiloges.gr/NomosPellas.asp>).

Οι παραδόσεις του παραγόμενου γάλακτος της περιοχής γίνονται κυρίως προς τις ισχυρές βιομηχανίες που δραστηριοποιούνται στη Μακεδονία και κατά δεύτερο λόγο προς μικρότερες βιομηχανίες – τυροκομεία. Η επιλογή του φορέα που οι κτηνοτρόφοι τελικά παραδίδουν το γάλα βασίζεται στην τιμή, στην ποιότητα του γάλακτος που διαθέτουν και στην αξιοπιστία των βιομηχανιών που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Η παραγωγή κρέατος δεν είναι ακόμα οργανωμένη, και για αυτό το λόγο σε πολλές περιπτώσεις οι αυξανόμενες ποσότητες κρέατος μεταφέρονται εκτός περιοχής, κυρίως στην περίοδο των εορτών που παρουσιάζεται μεγάλη ζήτηση. Το κρέας

αιγοπροβάτων και βοοειδών διατίθεται κυρίως σε τοπικούς εμπόρους, ενώ με τον ίδιο τρόπο γίνεται και η διάθεση των πτηνοτροφικών προϊόντων (κρέας – αυγά), σε ορισμένες όμως περιπτώσεις οι πτηνοτροφικές μονάδες διαθέτουν και καταστήματα λιανικής πώλησης των προϊόντων που παράγουν (Μιχαηλίδης, 2009).

3.3 Προτάσεις ανάπτυξης του πρωτογενούς τομέα του Νομού Πέλλας

Στην περιοχή του Νομού Πέλλας επικρατεί η γεωργική παραγωγική κατεύθυνση με συμβολή στη δημιουργία απασχόλησης και εισοδήματος, αφού στην περιοχή υπάρχουν γόνιμα εδάφη, τα οποία με κατάλληλη διαχείριση μπορούν να μετατραπούν σε ισχυρές οικονομικές μονάδες για την περαιτέρω ανάπτυξή της.

Ο αγροτικός τομέας του Νομού Πέλλας αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα που δυσχεραίνουν τις προσπάθειες αναβάθμισης και ανάπτυξής του του πρωτογενούς τομέα.

Ένα από αυτά τα προβλήματα είναι ο πολύ μικρός κλήρος και ο πολυτεμαχισμός των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, που οδηγούν σε πολλούς περιορισμούς και αυξάνουν το κόστος παραγωγής. Ως αποτέλεσμα, παρατηρείται στασιμότητα και αδυναμία προσαρμογής των μικροϊδιοκτητών γης, καθώς και μειωμένη ανταγωνιστικότητα των παραγόμενων προϊόντων (ΓΕΩΤ. Ε. Ε., 2000).

Επίσης, ένα άλλο πρόβλημα του πρωτογενούς τομέα της περιοχής είναι ότι η διάρθρωση των κλάδων της τοπικής φυτικής παραγωγής επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από επιδοτήσεις, με χαρακτηριστική την περίπτωση του καπνού, του βαμβακιού, των σιτηρών και της βιομηχανικής ντομάτας (Ασκέλη, 2005).

Επιπλέον, παρατηρείται έλλειψη επιχειρηματικότητας στους παραγωγούς και στους αγρότες, καθώς δεν έχουν πρόσβαση σε παροχή συμβουλών, κατευθύνσεων και εξειδικευμένης κατάρτισης. Οι υπάρχουσες συνεταιριστικές οργανώσεις αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά προβλήματα, γεγονός που δεν τους επιτρέπει να εκσυγχρονιστούν και να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητά τους (Ανθοπούλου, 1998).

Για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα του πρωτογενούς τομέα και να παρουσιάσει περαιτέρω ανάπτυξη θα πρέπει το κράτος να λάβει μέτρα για:

- Την υλοποίηση εγγειοβελτιωτικών έργων
- Τη βελτίωση των δασών

- Τη συστηματική βελτίωση των βοσκότοπων
- Την παροχή κινήτρων για ανάληψη πρωτοβουλιών
- Τη δημιουργία νέων επενδύσεων
- Την προώθηση νέων μεθόδων παραγωγής
- Τον περιορισμό κλάδων εξαρτημένων από επιδοτήσεις
- Τη βελτίωση της ποιότητας
- Τη μείωση του κόστους της πρωτογενούς
- Την εισαγωγή βιολογικών καλλιεργειών και στροφή στη βιολογική γεωργία
- Την προώθηση παραδοσιακών μεθόδων παραγωγής και μεταποίησης των προϊόντων

Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να υπάρξει βελτίωση και δημιουργία των ποικιλιών στα σιτηρά. Οι ποικιλίες θα εμφανίζουν χαρακτηριστικά όπως, μειωμένες απαιτήσεις νερού, ανθεκτικότητα στην ξηρασία, στο κρύο και στις ασθένειες. Παράλληλα, να εμφανίζουν υψηλή απόδοση και ποιότητα. Είναι σημαντικό επίσης, να υπάρξει βελτίωση των καλλιεργητικών τεχνικών με μελέτη ορθολογικής άρδευσης, μελέτη της καλλιέργειας με ελαχιστοποίηση των χειρισμών κατεργασίας εδάφους και μελέτη διαφόρων συστημάτων διατήρησης της γονιμότητας του εδάφους.

Στην καλλιέργεια του βαμβακιού μπορούν να βελτιωθούν οι ποικιλίες ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους και να βελτιωθούν και οι τεχνικές καλλιέργειας.

Όσον αφορά την καλλιέργεια του καπνού, είναι αναγκαία η δημιουργία νέων ποικιλιών και η βελτίωση τους ως προς την ανθεκτικότητά τους. Επίσης, υπάρχει και η δυνατότητα δημιουργίας βελτιωμένων υβριδίων, τα οποία εμφανίζουν υψηλή αποδοτικότητα και ανθεκτικότητα σε ασθένειες.

Επίσης, για να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα στον κλάδο της δασοκαλλιέργειας θα πρέπει να βελτιωθεί η ποιότητα και να μειωθεί το κόστος παραγωγής. Ακόμη, βασικό στοιχείο ανάπτυξης αποτελεί και η αξιοποίηση πολλών ορεινών περιοχών του Νομού Πέλλας, τα οποία παραμένουν αναξιοποίητα.

Στον τομέα της κτηνοτροφίας, θα πρέπει οι κτηνοτρόφοι να οργανωθούν σε ομάδες παραγωγών και να προωθηθεί η βελτίωση των συνθηκών εκτροφής. Ακόμη, περαιτέρω ανάπτυξη προϋποθέτει και τη βελτίωση των φυσικών βοσκοτόπων, για παράδειγμα με τη δημιουργία οδικών δικτύων.

Πρέπει, ακόμη, να αναφέρουμε ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια υποτυπώδης ανάπτυξη στον τομέα της μελισσοκομίας. Η πλειοψηφία των κατοίκων ασχολείται με τη μελισσοκομία για να αποκτήσει ένα συμπληρωματικό εισόδημα. Είναι απαραίτητο, λοιπόν, να δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα για πιο εντατική απασχόληση με αυτόν τον κλάδο, ο οποίος μπορεί να αποτελέσει σημαντική πηγή εισόδων στην περιοχή.

Τέλος, για να παρατηρηθεί ανάπτυξη στον πρωτογενή τομέα του νομού είναι απαραίτητη η διερεύνηση εγχώριας και διεθνούς αγοράς για την απορρόφηση των παραγόμενων προϊόντων.

3.4 Δευτερογενής τομέας Νομού Πέλλας

Ο δευτερογενής τομέας της οικονομίας στην περιοχή του Νομού Πέλλας δεν είναι τόσο αναπτυγμένος όσο οι υπόλοιποι τομείς της οικονομίας. Το γεγονός αυτό είναι αναμενόμενο, καθώς ο νομός βρίσκεται δίπλα από τη βιομηχανικά ανεπτυγμένη περιοχή του Νομού Θεσσαλονίκης. Στον δευτερογενή τομέα του Νομού Πέλλας ιδιαίτερη ανάπτυξη παρουσιάζουν επιχειρήσεις μεταποίησης των γεωργικών προϊόντων και γενικότερα της πρωτογενούς παραγωγής. Οι μεγαλύτερες μονάδες ασχολούνται με την επεξεργασία των δύο σημαντικότερων προϊόντων του Νομού Πέλλας, το βαμβάκι και το ροδάκινο, και βρίσκονται εγκατεστημένες στο πεδινό τμήμα του Νομού Πέλλας (Ανθοπούλου, 1998).

Επίσης, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι στον Νομό Πέλλας βρίσκεται μία από τις τρεις στην Ελλάδα, μονάδα μεταποίησης σαλιγκαριών, η οποία μάλιστα διακινεί περίπου το 12% της παγκόσμιας παραγωγής μεταποιημένου σαλιγκαριού.

Στην Έδεσσα και τα Γιαννιτσά υπάρχουν υφαντουργεία, νηματουργεία, εκκοκκιστήρια βαμβακιού, κονσερβοποιεία φρούτων και εργοστάσια επεξεργασίας ξύλου. Στο χωριό Άγρα, κοντά στην Έδεσσα, υπάρχει το ομώνυμο υδροηλεκτρικό εργοστάσιο.

Οι επιχειρήσεις του δευτερογενούς τομέα ασχολούνται με τους κλάδους της επεξεργασίας τροφίμων και της ένδυσης - υπόδησης. Ένα ακόμη σημαντικό χαρακτηριστικό του δευτερογενούς τομέα είναι ο τοπικός χαρακτήρας που έχουν οι περισσότερες επιχειρήσεις, οι οποίες συγκεντρώνουν τις προσπάθειές τους στην

ικανοποίηση των αναγκών της τοπικής αγοράς του Νομού. Τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι επιχειρήσεις των κλάδων επεξεργασίας ξύλου και κατασκευής μηχανημάτων (Ασκέλη, 2005).

Τα κυριότερα εξαγωγίμα προϊόντα των επιχειρήσεων του Νομού Πέλλας είναι τα φρούτα και τα λαχανικά, τα ψάρια, τα οστρακοειδή, οι ελαιόσποροι και οι ελαιώδεις καρποί, η ζάχαρη και τα παρασκευάσματα αυτής, οι υφαντικές ίνες, διάφορα βιομηχανικά είδη, είδη ενδυμασίας, είδη από μέταλλο, κ.ά.

3.5 Προτάσεις ανάπτυξης του δευτερογενούς τομέα του Νομού Πέλλας

Είναι γεγονός ότι στον δευτερογενή τομέα η περιοχή του Νομού Πέλλας εμφανίζει σημαντικές ελλείψεις, οι οποίες δυσχεραίνουν την ανάπτυξη. Πρώτα από όλα, υπάρχει έλλειψη αναπτυξιακού σχεδιασμού και δημιουργίας των κατάλληλων υποδομών στον τομέα της μεταποίησης. Σημαντικό, επίσης, γεγονός είναι ότι οι παραδοσιακές μορφές μεταποίησης εγκαταλείπονται, καθώς ο ενεργός πληθυσμός των περιοχών μετακινείται στα μεγάλα αστικά κέντρα.

Για να παρατηρηθεί ανάπτυξη στον δευτερογενή τομέα του Νομού Πέλλας, θα πρέπει βασικό μέλημα όλων των παραγωγικών φορέων να είναι η αναζήτηση νέων μορφών επενδύσεων με έμφαση στην καινοτομία, την εκμετάλλευση των τοπικών φυσικών πόρων και τον προσανατολισμό σε νέες δυναμικές αγορές. Οι διάφορες μελέτες που έχουν γίνει προτείνουν τη δημιουργία ενός τοπικού φορέα υποστήριξης τέτοιων δραστηριοτήτων, ο οποίος θα έχει ως βασική προτεραιότητα το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και υλοποίηση προγραμμάτων και ενεργειών στον δευτερογενή τομέα.

Επιπλέον, θα πρέπει να δημιουργηθούν προγράμματα στήριξης της απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα, καθώς και προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης σε τοπικό επίπεδο.

Ένα άλλο μέτρο για την ανάπτυξη του Νομού Πέλλας είναι η προώθηση και στήριξη των μικρών μονάδων μεταποίησης τοπικών προϊόντων, έτσι ώστε να δημιουργηθούν εναλλακτικές πηγές απασχόλησης σε αγροτικές περιοχές και να μειωθεί η μετακίνηση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα.

Σημαντικά βήματα προς την ανάπτυξη αποτελούν και ο εκσυγχρονισμός των υφισταμένων υποδομών μεταποίησης, η δημιουργία μονάδων μεταποίησης τοπικών προϊόντων, όπως λαχανικών, και η δημιουργία μονάδων μεταποίησης κερασιού.

Τέλος, ένα άλλο σημαντικό μέτρο που θα βοηθήσει στην ανάπτυξη του Νομού Πέλλας είναι και η συνεργασία των συνεταιριστικών μονάδων μεταποίησης φρούτων και ο εκσυγχρονισμός τους.

3.6 Τριτογενής τομέας Νομού Πέλλας

Ο Νομός Πέλλας, όπως είδαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, χαρακτηρίζεται από πλούσια φυσική και πολιτιστική ομορφιά. Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μεγάλη ανάπτυξη στον τριτογενή τομέα του νομού, καθώς αποτελεί έναν τουριστικό προορισμό για επισκέπτες που ενδιαφέρονται για τον ποιοτικό εναλλακτικό τουρισμό.

Τα αξιοθέατα που προσφέρει ο νομός, τόσο τα ιστορικά μνημεία όσο και οι παραδοσιακοί οικισμοί, αποτελούν πόλο έλξης για πολλούς επισκέπτες. Επίσης, η αλματώδης ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή οφείλεται και στην αξιοποίηση του φυσικού τοπίου της περιοχής, όπως είναι η λίμνη Βεγορίτιδα και το όρος Καιμακτσαλάν. Ο Νομός Πέλλας συνδυάζει τον αρχαιολογικό τουρισμό (Αρχαία Πέλλα, Μακεδονικοί τάφοι Γιαννιτσών), τον θρησκευτικό τουρισμό (Ιερή Μονή Αρχαγγέλου, Παλαιά Μητρόπολη Έδεσσας), τον φυσιολατρικό τουρισμό (Καιμακτσαλάν, Λίμνη Βεγορίτιδα, Καταρράκτες Έδεσσας), τον ιαματικό τουρισμό (Λουτράκι Αριδαίας) και τον αθλητικό τουρισμό (χιονοδρομικό Κέντρο Καιμακτσαλάν, Κωπηλατικό Κέντρο Λουδία).

Συγκεκριμένα, στο χιονοδρομικό κέντρο Καιμακτσαλάν υπάρχουν κεντρικό σαλέ, χώροι στάθμευσης, σχολές σκι, καταστήματα ενοικιάσεων κ.ά. Για την μετάβαση στις πίστες υπάρχουν έξι Lift, μια εναέρια διθέσια «καρέκλα» μήκους 1.600μ., μια συρώμενη άγκυρα 900μ, δύο συρώμενα «πιάτα» μήκους 780 και 500 μέτρων και δύο μικρότερα συρόμενα Lift (Κωστόπουλος, 1998).

Η ανάπτυξη αυτή οδήγησε στη δημιουργία πολλών ξενοδοχειακών μονάδων και ξενώνων για να καλύψουν τις ανάγκες των επισκεπτών.

Παρόλα αυτά, όμως, δεν υπάρχει αντίστοιχη ανάπτυξη στον τομέα της εστίασης στην περιοχή. Δεν υπάρχουν επιχειρήσεις του τομέα που θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν «παραδοσιακές ταβέρνες» και να προσελκύσουν περισσότερους επισκέπτες.

Τα τελευταία χρόνια προωθήθηκε η ανάπτυξη του αγροτουρισμού κυρίως στις ορεινές, μειονεκτικές περιοχές που έχουν τη βασική υποδομή και τις δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης. Δόθηκαν οικονομικά κίνητρα και ενισχύσεις σε γεωργούς για την πραγματοποίηση αγροτουριστικών-αγροβιοτεχνικών δραστηριοτήτων. Έτσι, έγινε μια προσπάθεια για την οργάνωση και λειτουργία μιας σειράς δραστηριοτήτων σε κάθε περιοχή. Οι δραστηριότητες αυτές παρέχουν στον επισκέπτη άνετη διαμονή, αναψυχή, ξεκούραση, δυνατότητες για άθληση και περιλαμβάνουν ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια ή διαμερίσματα, χώρους άθλησης και αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές, πολιτιστικές εκδηλώσεις, εργαστήρια παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης με χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης ή ειδών διατροφής που αξιοποιούν τα ντόπια προϊόντα.

Μάλιστα σε ομάδες αγροτών που έδειξαν ενδιαφέρον παρασχέθηκαν μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης σε τομείς ανάλογους με την απασχόλησή τους, ώστε να αποκτήσουν επαγγελματική ικανότητα για να παρέχουν στους τουρίστες καλές υπηρεσίες και προϊόντα ποιότητας.

Οι σημαντικότεροι τουριστικοί πόροι στην περιοχή είναι οι περιοχές αρχαιολογικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος, όπως η αρχαία Πέλλα.

Η Αρχαία Πέλλα, όπως έχουμε αναφέρει, βρίσκεται πολύ κοντά στη σύγχρονη πρωτεύουσα της Μακεδονίας και αποτελεί μια τεράστια ανασκαμμένη έκταση στην οποία οι επισκέπτες θα μπορούσαν να δουν το πολεοδομικό σύστημα, το ανάκτορο, την αγορά, τα ιερά, τα δημόσια κτίρια, τα νεκροταφεία, κ.λ.π. Ο αρχαιολογικός χώρος διαθέτει ένα υποτυπώδες χώρο έκθεσης των κινητών αντικειμένων και στις αποθήκες του τουριστικού αυτού περιπτέρου φυλάσσονται πολύτιμοι αρχαιολογικοί θησαυροί χωρίς δυνατότητα έκθεσης (<http://www.pellanet.gr/index/pht?com=76>).

Στη λίμνη Βεγορίτιδα έχουν καταγραφεί πολλά είδη ψαριών, όμως τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση του αριθμού των ειδών, γεγονός που παραπέμπει στην ύπαρξη μη ισορροπίας στο οικοσύστημά της. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη ρύπανση της λίμνης και στην πτώση της στάθμης της. Η λίμνη εμφανίζει σταδιακά σημάδια ευτροφισμού, που οφείλονται στις υπεραντλήσεις της

ΔΕΗ και στις αρδεύσεις για την κάλυψη των αναγκών των καλλιεργειών που βρίσκονται δίπλα από τη λίμνη (<http://www.pellanet.gr/default.asp?page33>).

Ένας άλλος πόλος έλξης επισκεπτών είναι και τα ιαματικά λουτρά Πόζαρ, τα οποία προσελκύουν επισκέπτες που ενδιαφέρονται για εναλλακτικές μορφές τουρισμού, όπως είναι ο ιαματικός τουρισμός.

Επίσης, πρέπει να αναφέρουμε ότι ανάπτυξη παρατηρείται και σε άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως ο περιπατητικός και ο ορεινός τουρισμός, καθώς στην περιοχή οργανώνονται ορεινές πεζοπορίες σε 62 διαδρομές.

3.7 Προτάσεις ανάπτυξης του τριτογενούς τομέα του Νομού Πέλλας

Οι εναλλακτικές τουριστικές δραστηριότητες που προσφέρει ο Νομός Πέλλας έχουν τη δυνατότητα να καλύψουν πολλαπλές μορφές τουριστικής ζήτησης και να αποτελέσουν σημαντικό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη της περιοχής.

Τα έργα τουριστικής υποδομής που πραγματοποιήθηκαν στο Νομό Πέλλας πρόσφεραν μεγάλα έσοδα στην περιοχή και πολλές θέσεις απασχόλησης για τον τοπικό πληθυσμό.

Παρόλα αυτά, για να συνεχιστεί η ανάπτυξη της περιοχής και να βελτιωθεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι απαραίτητο να ληφθούν επιπλέον μέτρα, όπως η συμπλήρωση των απαραίτητων υποδομών και η παροχή κινήτρων για τη δημιουργία νέων επενδύσεων.

Πιο συγκεκριμένα, θα μπορούσαν να δημιουργηθούν συμπληρωματικές υποδομές για την προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού που προσφέρει η περιοχή, όπως ο θρησκευτικός τουρισμός, αλλά και ο αγροτουρισμός. Ακόμη, θα μπορούσε να κατασκευαστεί ένα οικολογικό αγρόκτημα στην περιοχή, το οποίο θα κάλυπτε τις ανάγκες του οικοτουρισμού.

Επίσης, η κατασκευή παραδοσιακών ξενώνων θα έδινε ώθηση στον τουρισμό και θα κάλυπτε περισσότερες ανάγκες και απαιτήσεις. Ακόμη, ένα άλλο μέτρο για την ανάπτυξη της περιοχής θα ήταν η δημιουργία ενός κέντρου περιβαλλοντικής πληροφόρησης, το οποίο θα ενημέρωνε τους επισκέπτες για το πλούσιο οικοσύστημα της περιοχής.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι για να εξασφαλιστεί η περαιτέρω ανάπτυξη του Νομού Πέλλας είναι απαραίτητο να γίνουν και έργα διατήρησης και συντήρησης του περιβάλλοντος. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να κατασκευαστεί βιολογικός καθαρισμός στη λίμνη Βεγορίτιδα, έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα ευτροφισμού που παρουσιάζει η λίμνη, και να συνεχίσει να αποτελεί πόλο έλξης για τους φυσιολάτρες.

Ένας άλλος τομέας που χρειάζεται περαιτέρω ανάπτυξη είναι αυτός του εμπορίου. Θα πρέπει να δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα στους πολίτες του Νομού Πέλλας, έτσι ώστε να εμπορεύονται τα τοπικά τους προϊόντα σε μεγαλύτερο βαθμό.

Τέλος, ας μην ξεχνάμε ότι η προώθηση του Νομού Πέλλας από τα τουριστικά γραφεία και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης είναι καίριας σημασίας για την προσέλκυση επισκεπτών. Επομένως, για να καταγραφεί περαιτέρω ανάπτυξη του νομού πρέπει να διαφημιστούν οι δυνατότητες που προσφέρει όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά και στο εξωτερικό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι γεγονός ότι ο νομός είναι ένας από τους πλουσιότερους νομούς της χώρας μας σε γεωργικά προϊόντα. Οι γόνιμες πεδιάδες και η αφθονία του νερού παρέχουν στην περιοχή τη δυνατότητα να παράγει άφθονα και εκλεκτής ποιότητας φρούτα όπως κεράσια, ροδάκινα, μήλα, βερίκοκα, δαμάσκηνα, σταφύλια, αχλάδια, δημητριακά, βαμβάκι, καπνό, όσπρια, σουσάμι, κόκκινο πιπέρι και πολλά δασικά προϊόντα. Στην καλλιέργεια της κερασιάς και της ροδακινιάς κατέχει την πρώτη θέση στην Ελλάδα, ενώ ιδιαίτερη σημασία έχει η καλλιέργεια των κηπευτικών και των λαχανικών. Επίσης, στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές εκτρέφονται βοοειδή, αιγοπρόβατα και χοίροι.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα, λοιπόν, ότι ο πρωτογενής τομέας της περιοχής είναι αρκετά αναπτυγμένος και προσοδοφόρος. Τα χαρακτηριστικά του εδάφους της περιοχής δίνουν τη δυνατότητα παραγωγής μεγάλου αριθμού γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και προϊόντα με αξιοσημείωτα ποιοτικά χαρακτηριστικά, (κεράσι, ροδάκινο, σπαράγγι, γαλακτοκομικά), τα οποία σε συνδυασμό με την ύπαρξη χαρακτηριστικών παραδοσιακών κλάδων, δημιουργούν ένα ευνοϊκό περιβάλλον για τον πρωτογενή τομέα.

Παρόλα αυτά, όμως, ο πρωτογενής τομέας παρουσιάζει αρκετά προβλήματα και ελλείψεις. Είναι καίριας σημασίας, ιδίως τη σημερινή εποχή της κρίσης, να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα και να σημειωθεί αναβάθμιση και βελτίωση του τομέα αυτού.

Στη συνέχεια, αναλύσαμε το δευτερογενή τομέα του Νομού Πέλλας, ο οποίος εξαιτίας της ανταγωνιστικότητας του Νομού Θεσσαλονίκης, δεν εμφανίζει ιδιαίτερη ανάπτυξη. Είναι σημαντικό, επομένως, να παρθούν οι κατάλληλες δράσεις, έτσι ώστε ο Νομός Πέλλας να αυξήσει την ανταγωνιστικότητά του και σε αυτόν τον τομέα.

Όσον αφορά τον τριτογενή τομέα, ο τουρισμός και ο πολιτισμός στο Νομό Πέλλας παρουσιάζουν ιδιαίτερες προοπτικές εξέλιξης και θετικής συνεισφοράς στην προσπάθεια βελτίωσης του επιπέδου ζωής των κατοίκων της περιοχής. Η γεωγραφική θέση και η φυσική ομορφιά της περιοχής είναι εξαιρετικά στοιχεία για πολλές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, αυξάνοντας τα έσοδα όλη τη διάρκεια του χρόνου.

Συμπερασματικά, λοιπόν, ο Νομός Πέλλας έχει παρουσιάσει ιδιαίτερη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα στον τομέα του τουρισμού. Λόγω όμως της ποικιλομορφίας του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου της περιοχής, οι δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης είναι σύνθετες και πολυάριθμες σε όλους τους τομείς της οικονομίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανθοπούλου, Θ., Ιακωβίδου, Ο., (1998), "Αποκατάσταση της υπαίθρου». 5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αγροτικής Οικονομίας. Αθήνα.
- Αποστολόπουλος Κ., Θεοδωροπούλου Ε., Τσακατούρα Α., 2000, «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού Υπαίθρου», Εκδόσεις ΠΙ.
- Ασκέλη Σ., (2005), Επιχειρήστε... αγροτουριστικά. Πώς να οργανώσετε τη δική σας αγροτουριστική επιχείρηση, Εκδόσεις Κέρκυρα, Αθήνα.
- ΓΕΩΤ. Ε. Ε. , (2000), Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, «Ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας. Αγροτουρισμός», φυλλάδιο στα πλαίσια της Έκθεσης 'AGROTICA', : Ιακωβίδου Ο. , Βλάχου Χ. , Βώλτσου Α. , Παρταλίδου Μ., Θεσσαλονίκη.
- Γκούμας-Κωτσιόπουλος, 1982 , Εγκυκλοπαίδεια «Υδρόγειος», Εκδόσεις «Δομικής».
- Δημητριάδης Β., 1973, «Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπή», Έκδοση ΕΜΣ.
- Εγκυκλοπαίδεια 2002, Εκδόσεις Αφοί Μπουσνάκη, τόμ.11.
- Ενημερωτικό φυλλάδιο Λουτρά 2009. Ενημερωτικό Φυλλάδιο Λουτρά Λουτρακίου Δήμου Αριδαίας.
- Κολιόπουλος Ι. Σ., 2008, «Αφανείς γηγενείς Μακεδονομάχοι», University Studio Press, Θεσσαλονίκη.
- Κωστόπουλος Α. , Κωτουλοπούλου Β., 1998. «Τουριστικές διαδρομές στην Κεντρική Μακεδονία», ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ Α.Ε.
- Λιλιμπάκη-Ακαμάτη Μαρία, 1996, «Το Θεσμοφόριο της Πέλλας», Εκδόσεις Παπασωτηρίου.
- Μιχαηλίδης Δ., 2009, «Αγροτουρισμός και Περιβάλλον», ΑΓΡΟΡΑΜΑ.
- Παλιούρας Αθανάσιος, 1993, «Μακεδονική Ιστορία, Τόμος Α', Ελληνική Εθνική Γραμμή, Αθήνα.
- Παπαδάκη Αντωνία, Παπαδάκη Αντωνία, 2006, «Υφαίνοντας το χρόνο, Ένα χρονικό οδοιπορικό στη γη της Αλμωπίας», University Studio Press.

- Παπανθίμου Αικατερίνη, Πιλάλη-Παπαστερίου Αγγελική, 1989, «Ο προϊστορικός οικισμός στο Μάνδαλο: Νέα στοιχεία στην Προϊστορία της Δ. Μακεδονίας», Πρακτικά Ε΄ Συνεδρίου για την Αρχαία Μακεδονία. ΙΜΧΑ. Θεσσαλονίκη.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- <http://www:/el.winelib.com/wiki>
- http://www.ypes.gr/kapodistriass/greek/kapo/fr_1to27.htm
- <http://www.agroepiloges.gr/NomosPellas.asp>
- <http://www.pellanet.gr/default.asp?page33>
- <http://www:/el.winelib.com/wiki/Aridaia.aspx>
- http://www.edessacity.gr/tourism/pella/ed801-2_el.htm
- <http://www:/el.winelib.com/wiki/Exaplatanos/php?page45>
- <http://www:/el.winelib.com/wiki/Skydra.aspx>
- <http://www.pellanet.gr/index.ptp?page=4>
- <http://www.pellanet.gr/default.asp?page33>
- <http://www:/el.winelib.com/wiki/temples.aspx>
- <http://www.pellanet.gr/default.asp?page37>
- <http://www.logospellas.gr/Giannitsa.aspx>
- <http://www.pellanet.gr/index/pht?com=76>
- <http://users.sch.gr/elenipap/ourland>
- <http://www.dimosedessas.gov.gr/club>
- <http://www.pellanet.gr/index.ptp?page=33>

- <http://www:/el.winelib.com/wiki/Arnissa.aspx>
- http://www.pellanet.gr/index.ptp?page_8